

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»

**Οι συνέπειες ενός GREXIT για την Ελληνική και την
παγκόσμια οικονομία**

Γιάννης Οικονόμου

Κόρινθος Ιανουάριος 2016

University of Peloponnese

Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
Global Political Economy

**Consequences of GREXIT to Greek and global
economy**

Ioannis Oikonomou

Corinth, January, 2016

Η Ευρώπη θα διαμορφώνεται μέσα από τις κρίσεις και θα αποτελεί το άθροισμα των λύσεων που θα αποφασίζονται για τις κρίσεις αυτές

Zan Moné (1888-1979)

Οι συνέπειες ενός GREXIT για την Ελληνική και την παγκόσμια οικονομία

Σημαντικοί όροι: ONE, GREXIT, Μνημόνιο, Ε.Ε, ΔΝΤ, ΕΚΤ

Περίληψη

Από το 2010 μέχρι τα μέσα του 2015 η Ελλάδα είχε λάβει για την διάσωση της από τον Τριμερή Μηχανισμό Στήριξης (ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ) το ποσό των 325 δισ ευρώ, ενώ στο τρίτο «Μνημόνιο» προβλέπεται επιπλέον χρηματοδότηση 86 δισ. Προκειμένου να λάβει τα χρήματα αυτά δεσμεύτηκε να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα σκληρής δημοσιονομικής προσαρμογής και να προβεί σε μια σειρά από διαρθρωτικές αλλαγές. Πέντε χρόνια μετά την υπογραφή του πρώτου «Μνημονίου» η ανεργία στην χώρα είναι διπλάσια από ότι το 2010 και το χρέος έφτασε στο τέλος του 2014 στο 179% του ΑΕΠ. Την ίδια στιγμή μεγάλα κομμάτια του ελληνικού πληθυσμού είδαν τη ζωή τους να επιδεινώνεται ραγδαία εξέλιξη που ριζοσπαστικοποίησε την συμπεριφορά και τις πολιτικές του επιλογές. Από την άλλη πλευρά σε αρκετούς κύλους της ΕΕ επικρατεί προβληματισμός για το κατά πόσο η Ελλάδα θέλει και μπορεί να παραμείνει στην Ευρωζώνη τηρώντας τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει έναντι των δανειστών και εταίρων της. Μέσα από αυτό το πλαίσιο διαμορφώθηκε το δίλημμα της εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη (GREXIT). Στην εργασία αυτή περιγράφουμε τους κύριους παράγοντες που θα επιδράσουν στην ελληνική οικονομία και την οικονομία των χωρών της Ευρωζώνης στην περίπτωση ενός GREXIT και θα επιχειρήσουμε να αξιολογήσουμε τις επιπτώσεις του, για Ελλάδα και Ευρωζώνη από το 2010 μέχρι και σήμερα.

Consequences of GREXIT to Greek and global economy

Keywords: EMU, GREXIT, MOU, EU, ECB, IMF,

Abstract

Since 2010 until mid 2015 Greece had received a total of 325 billion euros in rescue credit from the measures instituted by the EU, the ECB and the IMF, while the last program provides additional funding 86 billion euros. In order to obtain this money, Greece, is committed to implement a tough fiscal adjustment program, and to undertake a number of structural changes. Five years after signing the first “Memorandum” unemployment in the country is more than double than it was in 2010 and debt, by the end of 2014 had reached at 179% of GDP.

At the same time a large part of the Greek population had witnessed their standard of living drastically leading to radical behaviors and political choices. On the other hand, in several circles of the European Union there is great skepticism and concern on whether Greece wants and can remain in the Eurozone by abiding to the plan that she has committed to the lenders and countries. It is this very situation that has ignited discussions of Greece leaving the Eurozone (GREXIT)

The following research paper aims to describe the main factors that will influence the Greek economy of the rest of the Eurozone countries in the event of a GREXIT and will attempt to evaluate the consequences for both Greece and the Eurozone from 2010 to date.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

Κατάλογος Πινάκων

Κατάλογος Διαγραμμάτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ελληνική οικονομία και ΟΝΕ

1.1	Εισαγωγή.....	1
1.2	Από την κοινή αγορά στην ΟΝΕ και το ευρώ.....	1
1.3	Τα κριτήρια για τη συμμετοχή στο ευρώ.....	2
1.4	Οι στρεβλώσεις της αρχιτεκτονικής του ευρώ και η θεωρία Αρίστων Νομισματικών Περιοχών.....	2
1.5	Η ένταξη της Ελλάδος στο ευρώ.....	3
1.6	Ανακεφαλαίωση.....	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η Ελλάδα στην ΟΝΕ, οι μακροοικονομικές επιπτώσεις μετά την ένταξη στη ζώνη του ευρώ

2.1	Εισαγωγή.....	7
2.2	Ανταγωνιστικότητα και ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μετά την ένταξη στην ΟΝΕ.....	7
2.3	Η δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας στην ΟΝΕ.....	8
2.4	Οι παθογένειες που δεν αντιμετωπίστηκαν και η χαμένη ευκαιρία της συμμετοχής στην ΟΝΕ.....	8
2.5	Ανοχύρωτη στην κρίση η Ελλάδα της ΟΝΕ.....	9
2.6	Ανακεφαλαίωση.....	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η επέκταση της κρίσης από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη και η ένταξη της Ελλάδας στο Μηχανισμό Στήριξης

3.1.	Εισαγωγή.....	10
3.2	Η κρίση από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη.....	10
3.3	Οι προϋποθέσεις εκδήλωσης της ελληνικής οικονομικής κρίσης.....	11
3.4	Ο ευρωπαϊκές και οι ελληνικές πολιτικές επιλογές που οδήγησαν στην περαιτέρω αποδυνάμωση της χώρας και κατέστησαν την ένταξη στο Μηχανισμό Στήριξης αναπόφευκτη.....	11
3.5	Το Μνημόνιο	12
3.5.1	Οι δομικές αδυναμίες του «Μνημονίου».....	13

3.5.2	Οι επιπτώσεις του «Μνημονίου».....	14
3.5.3.	Η κατανομή των χρηματοδοτικών πόρων των μνημονίων.....	16
3.6	Από τα μνημόνια στη συζήτηση για το GREXIT	17
3.7	Ανακεφαλαίωση.....	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η αποχώρηση από τη ζώνη του ευρώ και η ατζέντα του GREXIT σε Ελλάδα και Ευρώπη

4.1	Εισαγωγή.....	19
4.2	Ιστορικά δεδομένα αποχωρήσεων από νομισματικές ενώσεις στο παρελθόν.....	19
4.3	Το GREXIT ως απειλή και ως δίλημμα	20
4.4	Οι βασικές παραδοχές για τις συνέπειες ενός GREXIT για Ελλάδα και Ε.Ε.....	21
4.5	Ανακεφαλαίωση.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Οι επιπτώσεις ενός GREXIT στην ελληνική οικονομία και κοινωνία

5.1	Εισαγωγή.....	23
5.2	Η ανατομία ενός GREXIT.....	23
5.3	Το νέο νόμισμα	24
5.4	Οι συνέπειες της υποτίμησης.....	25
5.4.1	Πληθωρισμός.....	26
5.4.2	Οικονομική δραστηριότητα, ανεργία, αγοραστική δύναμη και οικονομική κατάσταση νοικοκυριών (μισθοί-καταθέσεις- συντάξεις).....	26
5.4.3	Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών.....	27
5.5	Το χρέος και η πρόσβαση στις αγορές.....	28
5.5.1	Αθέτηση του χρέους.....	29
5.6	Η πρόσβαση στις αγορές μετά το GREXIT.....	30
5.7	Τράπεζες.....	30
5.8	Η επίπτωση του GREXIT στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.....	31
5.8.1	Τα πλεονεκτήματα από την υποτίμηση για την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.....	31
5.8.2	Τα αποτελέσματα της εσωτερικής υποτίμησης στην ανταγωνιστικότητα.....	32

5.8.3	Οι κίνδυνοι για την ανταγωνιστικότητα από το νέο νόμισμα.....	34
5.9	Κερδισμένοι και χαμένοι με το GREXIT στην Ελλάδα.....	36
5.10	Ανακεφαλαίωση.....	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Οι επιπτώσεις του GREXIT στην Ευρωζώνη

6.1	Εισαγωγή.....	37
6.2	Ο αντίκτυπος στις τράπεζες.....	37
6.3	Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας χωρών της ΟΝΕ από το GREXIT.....	41
6.4	Οι επιπτώσεις στην ΕΚΤ.....	41
6.5	Ανακεφαλαίωση.....	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : Συμπερασματικά: Οδυνηρή για την Ελλάδα, ριψοκίνδυνη για την Ευρωζώνη η πιθανότητα του GREXIT

7.1	Εισαγωγή.....	43
7.2	Οι απειλές για την Ελλάδα.....	43
7.3	Οι κίνδυνοι για την Ευρωζώνη.....	44
7.4	Ανακεφαλαίωση.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 : Τελικές παρατηρήσεις **46**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **49**

Κατάλογος Πινάκων

[Αριθμός Πίνακα] [Τίτλος Πίνακα]

1.1	Πληθωρισμός, δημόσιο έλλειμμα και χρέος % ΑΕΠ 1990-2000	4
1.2	Τα οικονομικά των υποψηφίων κρατών μελών το Φεβρουάριο του 1998	5
2.1	Βασικά οικονομικά μεγέθη της περιόδου 2000-2009	8
3.1	Βραχυχρόνιοι δείκτες οικονομικής συγκυρίας 2001- αρχές 2011	14
3.2	Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη	15
3.3	Βασικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας και προβλέψεις για το 2015 και 2016	17
5.1	Αξία (σε εκ ευρώ) και ετήσιες μεταβολές εισαγωγών, εξαγωγών και εμπορικού ισοζυγίου	28
5.2	Ποσοστιαία διάρθρωση εξαγωγών με βάση τα προϊόντα και τις περιοχές	34
6.3	Επίπτωση της αποχώρησης από το ευρώ των χωρών της περιφέρειας (ξεχωριστά και συνολικά) στις τράπεζες και το χρέος των χωρών του πυρήνα	40

Κατάλογος Διαγραμμάτων

[Αριθμός Διαγράμματος] [Τίτλος Διαγράμματος]

3.1	Κατανομή χρηματοδοτικών πόρων 2010-2014	16
5.1	Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία Ελλάδας έναντι των χωρών της ΕΕ 28	32
5.2	Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών και εμπορεύσιμων προϊόντων 1995-2013 σε δις ευρώ	33
5.3	Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατά κατηγορία προϊόντων 1995-2013, σε δις ευρώ	33
6.1	Έκθεση των τραπεζών σε χρέος των χωρών της περιφέρειας της ΟΝΕ	38
6.2	Έκθεση τραπεζών στις χώρες της περιφέρειας	39
8.2	Δημοσιονομικό έλλειμμα και Δημόσιο Χρέος 1975-2014	46

Κεφάλαιο 1: Ελληνική οικονομία και ΟΝΕ

1.1.Εισαγωγή

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ είχε αναγορευθεί σε εθνική προτεραιότητα αμέσως μετά την υιοθέτηση της συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992. Μέσα από τη συμμετοχής της η χώρα προσδοκούσε την οικονομικής της μεγέθυνση και την ισότιμη συνεισφορά της με τα άλλα κράτη μέλη στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Οι συνθήκες που επικρατούσαν στην οικονομία της χώρας κατά την έναρξη του εγχειρήματος της ΟΝΕ ήταν οι πλέον δυσμενείς σε σχέση με τα υπόλοιπα υποψήφια προς συμμετοχή κράτη. Η εφαρμογή, έστω και καθυστερημένα, πολιτικών προσαρμογής, είχε σαν αποτέλεσμα οι συνθήκες αυτές να βελτιωθούν, όμως αφένος μόν η προσαρμογή έγινε σε βάρος της ανταγωνιστικότητας της πραγματικής οικονομίας και αφετέρου η βελτίωση αυτή απείχε και πάλι αρκετά από την εκπλήρωση των κριτηρίων του Μάαστριχτ. Ο τρόπος με τον οποίο έγινε η ένταξη στην ΟΝΕ αλλά και οι δομικές αδυναμίες της ευρωζώνης διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στην μετέπειτα πορεία της ελληνικής οικονομίας.

1.2. Από την κοινή αγορά στην ΟΝΕ και το ευρώ

Το ευρώ καθιερώθηκε επίσημα την 1^η Ιανουαρίου του 1999 και οι συναλλαγές στο νέο νόμισμα ξεκίνησαν στις 4 Ιανουαρίου. Αν και το ευρώ ήταν ένα πλήρως καθιερωμένο νόμισμα από τότε τα εθνικά νομίσματα παρέμειναν σε κυκλοφορία μέσα στην ευρωζώνη μέχρι την 1^η Ιανουαρίου του 2002 ημερομηνία κατά την οποία κυκλοφόρησαν τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα του ευρώ.

Αυτή ήταν η κατάληξη μιας διαδρομής που είχε ξεκινήσει από τα τέλη της δεκαετίας του '80 όταν όλα έδειχναν πως είχε πλέον ωριμάσει η ιδέα για την δημιουργία της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν το φυσικό επακόλουθο της κοινής αγοράς. Όπως αναλύεται σε σχετική έκθεση της επιτροπής για την ΟΝΕ (European Commission, 1990, σελ 11)

«Ένα ενιαίο νόμισμα αποτελεί το φυσικό συμπλήρωμα της ενιαίας αγοράς. Το πλήρες δυναμικό της τελευταίας δε θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς την πρώτη προϋπόθεση. Προχωρώντας παρακάτω υπάρχει ανάγκη για την οικονομική και νομισματική ένωση, εν μέρει για να παγιώσει τα δυνητικά οφέλη από τη ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, χωρίς την οποία θα υπάρξουν κίνδυνοι αποδυνάμωσης της παρούσας δυναμικής της διαδικασίας του 1992»

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ανόβερο (1998) ζήτησε από τον Jacques Delors να εκπονήσει μια μελέτη για την δημιουργία της, μέχρι και την ολοκλήρωση της η ΟΝΕ ήταν το αποτέλεσμα των διακυβερνητικών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στα πιο ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη έτσι ώστε να ξεπεράσουν τις νέες εθνικές περιφερειακές και παγκόσμιες προκλήσεις που αντιμετώπιζαν.

1.3 Τα κριτήρια για τη συμμετοχή στο ευρώ

Οι διαπραγματεύσεις τερματίστηκαν στο Μάαστριχτ το 1991 όπου αποφασίστηκε η τροποποίηση της Συνθήκης της Ρώμης για τη δημιουργία της ΟΝΕ.

Την επόμενη χρονιά το Φεβρουάριο του 1992 υπογράφηκε, στο Μάαστριχτ, από τους εκπροσώπους των κρατών μελών η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση γνωστή και ως « Συνθήκη του Μάαστριχτ»

Η συνθήκη πέρα από τα σχέδια ένταξης καθόριζε, στο τρίτο της στάδιο και τα «κριτήρια σύγκλισης», η επίτευξη των οποίων ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή μιας χώρας στην ΟΝΕ

- ο πληθωρισμός δεν θα έπρεπε να υπερβαίνει περισσότερο από 1,5% το μέσο πληθωρισμό των τριών χωρών με την καλύτερη επίδοση
- τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν θα έπρεπε να υπερβαίνουν κατά περισσότερο από 2% το μέσο επιτόκιο των χωρών με την καλύτερη επίδοση στο πληθωρισμό
- το νόμισμα της υποψήφιας χώρας θα έπρεπε να συμμετέχει τουλάχιστον τα 2 τελευταία χρόνια στα κανονικά περιθώρια διακύμανσης του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, χωρίς να έχει παραστεί ανάγκη υποτίμησης του
- το ποσοστό του ελλείμματος επί του ΑΕΠ δε θα έπρεπε να υπερβαίνει το 3%
- το δημόσιο χρέος δεν θα έπρεπε να ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ, στην περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν ήταν εφικτό θα έπρεπε να παρουσιάζει σαφή πτωτική τάση

Με βάση τα κριτήρια αυτά η μελλοντική ΟΝΕ θα βασιζόταν σε τέσσερις αρχές:

- 1) τη σταθερότητα των τιμών
- 2) τη δημοσιονομική πειθαρχία
- 3) τη λιτότητα
- 4) τις δομικές μεταρρυθμίσεις

1.4 Οι στρεβλώσεις της αρχιτεκτονικής του ευρώ και η θεωρία Αρίστων Νομισματικών Περιοχών

Από την πρώτη στιγμή μετά την υπογραφή της Συνθήκης, πολύ πριν κράτη και θεσμοί κληθούν να πάρουν αποφάσεις για την υλοποίηση της και φυσικά πολύ πριν την εκδήλωση της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, τα κριτήρια σύγκλισης της ΟΝΕ επικρίθηκαν για το ότι δεν διέθεταν στέρεες θεωρητικές βάσεις

Σύμφωνα με του Schmidt & Straubhaar, τα κριτήρια του Μάαστριχτ δεν είχαν μια ισχυρή, θεωρητική βάση, ούτε μπορούσαν να δικαιολογηθούν από οικονομικής άποψης. Για αυτόν τον λόγο ο Schmidt και Straubhaar (1995, σελ 217) υποστήριζαν

πως υπήρχε μια ξεκάθαρη ασυμφωνία ανάμεσα στην οικονομική θεωρία και στην πολιτική πραγματικότητα.

Τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ αφορούσαν κυρίως στην ονομαστική σύγκλιση και στη δημοσιονομική πειθαρχία των υποψήφιων κρατών μελών της ΕΕ, επικεντρώνοντας στην δημοσιονομική σταθερότητα και την σταθερότητα των τιμών. Την ίδια στιγμή αγνοούσαν εντελώς τις παραμέτρους της πραγματικής σύγκλισης των οικονομιών, όπως αυτές περιγράφονται από την θεωρία των Αρίστων Νομισματικών Περιοχών (ANP-Bladen- Hovell, 2007).

Σύμφωνα με τη θεωρία των ANP βασικοί παράμετροι για την πραγματική σύγκλιση των οικονομιών είναι, η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής, η ευελιξία των τιμών και των μισθών, η δημοσιονομική ολοκλήρωση, ο υψηλός βαθμός οικονομικού ανοίγματος και η διαφοροποίηση της παραγωγής.

Την ίδια στιγμή σε αντίθεση με τα όσα προβλέπει η θεωρία των ANP ανάμεσα στα υποψήφια κράτη μέλη της ΟΝΕ υπήρχαν τεράστιες αποκλίσεις τόσο σε επίπεδο διαβίωσης και ευημερίας όσο και σε επίπεδο παραγωγικότητας.

Επιπλέον, αντικείμενο αυστηρής κριτικής έγιναν και οι αντιπροσωπευτικές τιμές που επιλέχθηκαν για το επίπεδο τόσο του δημόσιου χρέους όσο και του δημόσιου ελλείμματος.

Συνεπώς όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η Συνθήκη του Μάαστριχτ περιλάμβανε μια σειρά από κριτήρια σύγκλισης τα οποία ήταν μάλλον αυθαίρετα. Δεν ικανοποιούσαν τις βασικές αρχές του θεωρητικού πλαισίου των ANP, η εφαρμογή τους με τον ίδιο τρόπο για όλα τα κράτη μέλη δε θα μπορούσε να γίνει πράξη και ως εκ τούτου δε δημιουργούσαν ένα κατάλληλο πλαίσιο για την επίτευξη μιας βιώσιμης και σταθερής ΟΝΕ. Ήταν το αποτέλεσμα της σύγκλισης συμφερόντων των πιο ισχυρών κρατών μελών της ΕΕ, της Γαλλίας και της Γερμανίας και τα κριτήρια σύγκλισης ήταν ο τρόπος που προκρίθηκε για να διασφαλιστούν η οικονομική συνοχή του εγχειρήματος και τα συμφέροντα κυρίως της Γερμανίας.

Όταν η παγκόσμια οικονομική κρίση χτύπησε την πόρτα της Ευρωζώνης στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 2000 όλες οι αυτές στρεβλώσεις, της αρχιτεκτονικής του ευρώ και της ΟΝΕ, ήρθαν με απότομο και οδυνηρό τρόπο στην επιφάνεια.

1.5 Η ένταξη της Ελλάδος στο ευρώ

Για τη μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού λαού, των πολιτικών δυνάμεων και του επιχειρηματικού κόσμου η είσοδος της χώρας στην ΟΝΕ ισοδυναμούσε με την βασική εθνική προτεραιότητα, για λόγους τόσο οικονομικούς όσο και εθνικούς. Η συμμετοχή στην ευρωζώνη ισοδυναμούσε με τη διασφάλιση του οικονομικής ευημερίας και του πολιτικού ρόλου της χώρας.

Το ευρώ για την ελληνική οικονομία, εκείνη την περίοδο, σήμαινε τον περιορισμό των αβεβαιοτήτων που αποτελούσε βασικό πρόβλημα της οικονομίας και την εξάλειψη του συναλλαγματικού προβλήματος που δέσμευε κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας στο παρελθόν.

Το πρόβλημα σε όλα αυτά ήταν ότι η απόκλιση της ελληνικής οικονομίας από τα ποσοτικά κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν μεγάλη, με το ύψος του πληθωρισμού και την δημοσιονομική κατάσταση της χώρας να αποτελούν τις βασικές δυσκολίες της ένταξης.

Συγκεκριμένα το 1991 όταν στο Μάαστριχτ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο πληθωρισμός στην Ελλάδα ανερχόταν σε 19.46% όντας ελαφρώς υψηλότερος από το μέσο όρο της περιόδου 1974-1990 (18,4%). Την ίδια στιγμή το δημόσιο έλλειμμα ανερχόταν στο 9,95% του ΑΕΠ αρκετά υψηλό ώστε να αυξάνει το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ. Τέλος, το δημόσιο χρέος της χώρας ήταν εκείνη την χρονιά 74,2% του ΑΕΠ. Το επίπεδο του πληθωρισμού ήταν σχεδόν πενταπλάσιο του μέσου όρου της Ε.Ε., το έλλειμμα ήταν το υψηλότερο μεταξύ των κρατών μελών, ενώ το δημόσιο χρέος το τρίτο υψηλότερο μετά το Βέλγιο και την Ιταλία. Η οικονομική πολιτική η οποία θα ακολουθούσε η χώρα τα επόμενα χρόνια αναθεωρήθηκε και προσαρμόστηκε στην εξυπηρέτηση του στόχου της ένταξης. Τα αποτελέσματα της σε ότι αφορά το πληθωρισμό, το δημόσιο έλλειμμα και το δημόσιο χρέος φαίνονται στον Πίνακα 1.1

Πίνακας 1.1
Πληθωρισμός, δημόσιο έλλειμμα και χρέος % ΑΕΠ 1990-2000

	Πληθωρισμός	Δημόσιο έλλειμμα (% ΑΕΠ)	Πρωτογενές έλλειμμα (%ΑΕΠ)	Δημόσιο χρέος (% ΑΕΠ)
1990	20,34%	-14,16	-5,14	71,68
1991	19,46%	-9,95	-1,26	74,02
1992	15,88%	-11,03	-0,66	79,08
1993	14,41%	-12,04	-0,68	99,18
1994	10,87%	-8,33	4,20	97,21
1995	8,93%	-9,15	2,19	97,9
1996	8,19%	-6,70	3,89	100,3
1997	5,54%	-5,95	3,43	97,49
1998	4,77%	-3,86	4,37	95,4
1999	2,64%	-3,13	4,34	94,86
2000	3,15%	-3,77	3,68	104,39

Πηγή: European Commission: Annual Macro- economic Database

Η αλλαγή της οικονομικής πολιτικής και τα αποτελέσματα που αυτή επέφερε, δεν θα μπορούσαν σε καμιά περίπτωση να εξασφαλίσουν την συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ, αν οι ευρωπαίοι εταίροι στο σύνολο τους δεν συμφωνούσαν τα κριτήρια της συνθήκης να αξιολογηθούν με ελαστικότητα και να γίνουν αποδεκτές πρακτικές «δημιουργικής λογιστικής». Είναι χαρακτηριστικό, (Πίνακας 1.2), ότι το 1996, τέσσερα χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ μόνο το Λουξεμβούργο ικανοποιούσε πλήρως τα κριτήρια, ενώ το 1998 ακόμη και η Γερμανία αντιμετώπιζε δυσκολία να ανταποκριθεί σε αυτά.

Πίνακας 1.2
Τα οικονομικά των υποψηφίων κρατών μελών το Φεβρουάριο του 1998

Κράτος μέλος	Δημόσιο έλλειμμα (% ΑΕΠ)	Δημόσιο χρέος (% ΑΕΠ)	Συμμετοχή στην ΟΝΕ
Βέλγιο	2,1	122,2	Ναι
Δανία	-0,7	64,1	Όχι
Γερμανία	2,7	61,3	Ναι
Ελλάδα	4,0	108,7	Όχι
Ισπανία	2,6	68,3	Ναι
Γαλλία	3,0	58,0	Ναι
Ιρλανδία	-0,9	67,0	Ναι
Ιταλία	2,7	121,6	Ναι
Λουξεμβούργο	-1,7	6,7	Ναι
Ολλανδία	1,4	72,1	Ναι
Αυστρία	2,5	66,1	Ναι
Πορτογαλία	2,5	62,0	Ναι
Φιλανδία	0,9	55,8	Ναι
Σουηδία	0,4	76,6	Όχι
Μεγάλη Βρετανία	1,9	53,4	Όχι

Πηγή: Dinan, 2005

Αυτή η μεταβολή της στάσης των ευρωπαίων όσον αφορά τα κριτήρια του Μάαστριχτ αποτέλεσε ιδιαίτερα ευνοϊκή συγκυρία για τη χώρα μας, αφού αν επικρατούσε η αυστηρή αντίληψη που υπήρχε κατά την περίοδο υπογραφής της συνθήκης η Ελλάδα θα ήταν καταδικασμένη να μείνει για πολλά χρόνια εκτός της Ευρωζώνης.

Τελικά η Ελλάδα πέτυχε την ένταξη της στην ΟΝΕ εκμεταλλευόμενη ένα γενικότερο περιβάλλον ελαστικότητας όσον αφορά την ερμηνεία των κριτηρίων του Μάαστριχτ και σε μια φαινομενική βελτίωση των δεικτών της σε κρίσιμα δημοσιονομικά μεγέθη.

Η σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας με τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν ονομαστική και πραγματοποιήθηκε επί ζημιά της πραγματικής οικονομίας αφού:

- Πραγματική δημοσιονομική προσαρμογή δεν επιτεύχθηκε, αφού οι δημοσιονομικοί στόχοι καλύφθηκαν κυρίως με αύξηση της φορολογίας, λογιστικό ετεροχρονισμό των δαπανών και απόκρυψη χρέους μέσω συγκεκριμένων χρηματοπιστωτικών προϊόντων
- Η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στηρίχτηκε περισσότερο στην αύξηση των φορολογικών εσόδων παρά στη μείωση των δαπανών εξέλιξη που δεν συνιστά υποχρεωτικά δημοσιονομική προσαρμογή αφού δεν υιοθετήθηκαν πολιτικές που θα αντιμετώπιζαν ουσιαστικά τα αίτια που προκαλούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα
- Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στη συναλλαγματική πολιτική καθώς και σε μικρότερο βαθμό σε μια σειρά από διοικητικού χαρακτήρα μέτρα όπως η μείωση της φορολογίας σε είδη που

κυρίως επιβάρυναν τον πληθωρισμό και το πάγωμα των τιμολογίων των ΔΕΚΟ. Η επιλογή αυτή δημιούργησε σημαντικά προβλήματα στην παραγωγική δομή της οικονομίας, κυρίως λόγω της μείωσης της ανταγωνιστικότητας και της διεύρυνσης των ανισοροπιών στο ισοζύγιο πληρωμών

- Τέλος διαρθρωτικές αλλαγές δεν πραγματοποιήθηκαν παρά τις περιοδικά επαναλαμβανόμενες εξαγγελίες περί εφαρμογής τους (Παπαδημητρίου, 2014)

1.6 Ανακεφαλαίωση

Η δημιουργία της Ευρωζώνης βασίστηκε κυρίως σε πολιτικές παρά σε οικονομικές παραδοχές. Το χαρακτηριστικό που επιβεβαιώνει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο αυτό τον ισχυρισμό είναι το γεγονός ότι αγνοήθηκε πλήρως η θεωρία των Αρίστων Νομισματικών περιοχών.

Σε ότι αφορά την χώρα μας, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ελληνική ένταξη στην Ευρωζώνη ήταν μια πολιτική απόφαση. Αυτή η απόφαση ταυτόχρονα με τα αναρίθμητα προβλήματα δομικού χαρακτήρα στο εγχώριο περιβάλλον, τις αδυναμίες της αρχιτεκτονικής του ευρώ και τη συνεχιζόμενη άρνηση των κανόνων της νομισματικής ένωσης δημιούργησαν και δημιουργούν ένα εκρηκτικό μείγμα συνθηκών.

Είναι προφανές ότι το κίνητρο της ένταξης ήταν τόσο σημαντικό, που δικαιολογούσε την αξιοποίηση όλων των ευκαιριών που θα μπορούσαν να υπάρξουν, ακόμη και την άσκηση πολιτικών οι οποίες θα δημιουργούσαν, σε κάποιο, βαθμό, προβλήματα στην πραγματική οικονομία. Τα προβλήματα όμως αυτά δεν αντισταθμίστηκαν σε καμία φάση της ενταξιακής πορείας από τις αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που θα προετοίμαζαν τη χώρα ουσιαστικά για την πορεία της μέσα στο κόσμο του κοινού νομίσματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η Ελλάδα στην ΟΝΕ, οι μακροοικονομικές επιπτώσεις μετά την ένταξη στη ζώνη του ευρώ

2.1. Εισαγωγή

Την 1^η Ιανουαρίου του 2001 η Ελλάδα γίνεται το 12 κράτος μέλος της ζώνης του ευρώ. Από εκείνη τη στιγμή και μέχρι την εκδήλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η χώρα γνωρίζει πρωτοφανής για τα μεταπολιτευτικά χρονικά ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης

Είναι χαρακτηριστικό ότι μέσα στην περίοδο αυτή

- ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 3,4%
- μεταξύ 2003-2006 το κατά κεφαλήν εισόδημα ανέβηκε από το 81,3% στο 84,5% του μέσου όρου των 15 χωρών της ΕΕ
- για πρώτη φορά από το 1981 και μετά το βιοτικό επίπεδο της Ελλάδας, όπως μετριέται με βάση την ιδιωτική κατανάλωση ξεπέρασε το βιοτικό επίπεδο του μέσου όρου των 15 της ΕΕ (Σιδηρόπουλος, 2014)

Αυτή η εντυπωσιακή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και η ευμάρεια στην Ελλάδα δεν θα μπορούσε να είναι βιώσιμη παρά μόνο αν η αύξηση της αποδοτικότητας της εργασίας, της παραγωγικότητας της ελληνικής οικονομίας δηλαδή, ήταν ταχύτερη σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες. Εάν συνέβαινε κάτι τέτοιο, θα μπορούσε να δικαιολογηθεί το ότι η αποζημίωση της εργασίας στην Ελλάδα αυξανόταν ταχύτερα από ότι στις υπόλοιπες χώρες του κοινού νομίσματος. Όμως κάτι τέτοιο δεν ίσχυε. Η αύξηση της παραγωγικότητας μιας ώρας εργασίας την δεκαετία 2000-2009 ήταν στην Ελλάδα 26% έναντι 20% στη Γαλλία, 16% στη Γερμανία και την Πορτογαλία, 3% στην Ιταλία. Η βελτίωση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα, ήταν ανεπαρκής για να δικαιολογήσει την αύξηση των εισοδημάτων στη πατρίδα μας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του ευρώ την ίδια περίοδο (Σιδηρόπουλος, 2014)

2.2 Ανταγωνιστικότητα και ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μετά την ένταξη στην ΟΝΕ

Στο τριμηνιαίο οικονομικό δελτίο της Alpha Bank (2009), επισημαίνεται ως σημαντική στρέβλωση που επιδείνωσε την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας η αύξηση των μισθολογικών αμοιβών στη χώρα με ρυθμό πολύ υψηλότερο από αυτόν της ευρωζώνης. Η ίδια έκθεση υποστηρίζει πως το γεγονός αυτό αυξάνει δυσανάλογα τα ελλείμματα και το χρέος του δημοσίου, ενώ παράλληλα οξύνει το αίσθημα αδικίας των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα

Καθώς τα εισοδήματα αυξάνονταν ταχύτερα από ό,τι η παραγωγικότητα, οι τιμές ανέβαιναν, σημειώνοντας άνοδο κατά 37% μέσα στα δέκα αυτά χρόνια, έναντι 18% στη Γερμανία, 20% στη Γαλλία, 26,% στην Ιταλία και 29% στην Πορτογαλία. Λόγω της αυξητικής πορείας των τιμών, η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων όλο και μειώνονταν και τα εξωτερικά ελλείμματα διευρύνονταν. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου που βρισκόταν μεταξύ 1% και 3% του ΑΕΠ κατά τη δεκαετία του 1990 βρέθηκε να κυμαίνεται μεταξύ 5% και 15% του ΑΕΠ τη

δεκαετία του 2000. Για να είναι ανεκτή μια τέτοια ανισορροπία του εμπορικού ισοζυγίου, θα έπρεπε οι χρηματικές εκροές που σχετίζονται με το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών να αντισταθμίζονται από τις εισροές κεφαλαίων στο εξωτερικό. Πράγματι μέσα στην περίοδο αυτή λειτούργησε ένας τέτοιος μηχανισμός κυρίως μέσω του δανεισμού του κράτους. Ο μηχανισμός αυτός χρηματοδότησε το ελληνικό δημοσιονομικό έλλειμμα, αποτέλεσε την αιτία και την πηγή αύξησης των εισοδημάτων και επιδείνωσε τα δημοσιονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας.

2.3 Η δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας στην ΟΝΕ

Η ενοποιημένη αγορά και το ισχυρό νόμισμα παρέχουν δυνατότητα άντλησης μεγάλων χρηματικών κεφαλαίων με πολύ χαμηλό κόστος τόσο για το ελληνικό κράτος όσο και για τις τράπεζες. Αντί όμως τα κεφάλαια αυτά να αξιοποιηθούν για να χρηματοδοτήσουν ένα μοντέλο ανάπτυξης διαφορετικό από αυτό που οδηγούσε στην διόγκωση του κράτους, επελέγη να χρηματοδοτηθεί το υφιστάμενο μοντέλο που βασίζεται στην κατανάλωση. Η επιλογή αυτή ανατροφοδότησε και ουσιαστικά διαιώνισε τις χρόνιες στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας επιβαρύνοντας συνεχώς κρίσιμα δημοσιονομικά μεγέθη, όπως προκύπτει ακριβώς από τον Πίνακα 2.1

Πίνακας 2.1
Βασικά οικονομικά μεγέθη της περιόδου 2000-2009

Έτος	Δημόσιο χρέος (δισ ευρώ)	Δημόσια έσοδα (%ΑΕΠ)	Δημόσια έξοδα (%ΑΕΠ)	Πληθωρισμός (%)	ΑΕΠ (%)	Χρέος (%ΑΕΠ)	Έλλειμμα %ΑΕΠ
2001	151.9	41,2	45,7	3,7	4,2	104,7	4,5
2002	159.2	40,6	45,4	3,9	3,4	102,6	4,8
2003	168	39,4	45,1	3,4	5,9	98,3	5,7
2004	183.2	38,4	46	3	4,4	99,8	7,6
2005	195.4	39	44,4	3,5	2,3	101,2	5,5
2006	224.2	39,2	45	3,3	5,5	107,5	5,7
2007	239.3	40,7	47,2	3	3,5	107,2	6,5
2008	263.3	40,7	50,5	4,2	-0,2	112,9	9,8
2009	299.7	38,3	54	1,3	-3,1	129,7	15,6

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. και ΟΔΗΧ

Το 2005 το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι το δεύτερο υψηλότερο στη ζώνη του ευρώ και το τρίτο υψηλότερο στην ΕΕ των 25, ενώ το δημόσιο χρέος αυξάνεται σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά κατά 12,2 δισ ευρώ.

2.4 Οι παθογένειες που δεν αντιμετωπίστηκαν και η χαμένη ευκαιρία της συμμετοχής στην ΟΝΕ

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ είχε σαν αποτέλεσμα την εντυπωσιακή άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ελλήνων πολιτών .

Στον αντίποδα όμως αυτού του γεγονότος, καθ' όλη τη διάρκεια της παρουσίας της χώρας στη ζώνη του ευρώ η ελληνική οικονομία ήταν μια μικρή οικονομία με μεγάλες στρεβλώσεις. Τα βασικά της χαρακτηριστικά ήταν ο χαμηλός βαθμός εξωστρέφειας, η μικρή παραγωγική βάση, το διογκωμένο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων που κατά βάση δραστηριοποιούνται στον τομέα παροχής υπηρεσιών, ο χαμηλός δείκτης ανταγωνιστικότητας, η έλλειψη εξωστρεφούς αναπτυξιακού μοντέλου και η ανάγκη συνεχούς χρηματοδότησης της ελλειμματικής λειτουργίας του κράτους, η γραφειοκρατική και «κομματοκρατούμενη» δημόσια διοίκηση και ο αναποτελεσματικός φοροεισπρακτικός μηχανισμός.

2.5 Ανοχύρωτη στην κρίση η Ελλάδα της ONE

Οι μεγάλες στρεβλώσεις και οι χρόνιες παθολογίες της ελληνικής οικονομίας που περιγράψαμε παραπάνω, θα έπρεπε να είχαν αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά πολύ πριν εκδηλωθεί η παγκόσμια οικονομική κρίση και η κερδοσκοπική επίθεση των αγορών εναντίον της χώρας, που την ακολούθησε.

Την ίδια στιγμή η κρίση έφερνε στην επιφάνεια τα λάθη της κατασκευής του ευρώ. Πρόκειται για την «ευρωπαϊκή πλάνη» του ενιαίου νομίσματος χωρίς την ύπαρξη ενός ενιαίου κράτους. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες (ανάμεσα τους και η Ελλάδα), αδυνατούν να παραμείνουν ανταγωνιστικές μέσα στο αδύναμο πλαίσιο της Ευρωζώνης, στο οποίο έχουν απολέσει ήδη σημαντικά στοιχεία της πολιτικής και οικονομικής τους κυριαρχίας. Πολύ περισσότερο η αρχιτεκτονική της ζώνης του ευρώ καθιστά δύσκολη ή και παρεμποδίζει την αντιμετώπιση της κρίσης της ελληνικής οικονομίας. Τα λάθη αυτά αποδείχτηκαν μοιραία κατά την πρώτη φάση που η κρίση πέρασε τον Ατλαντικό και επηρέασε τις ευάλωτες οικονομίες της περιφέρειας του ενιαίου νομίσματος

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω δημιούργησε ένα εκρηκτικό μείγμα που πήρε καταστροφικές διαστάσεις, απειλώντας σοβαρά το μέλλον της χώρας.

2.6 Ανακεφαλαίωση

Η εύκολη και φτηνή πρόσβαση σε δανεισμό και ρευστότητα που εξασφάλιζε η παρουσία στη ζώνη του ευρώ αλλά και η υποχρέωση σεβασμού των κανόνων της ευρωζώνης θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια μεταρρυθμιστική πολιτική που θα αναμόρφωνε την ελληνική οικονομία.

Όμως μετά την ένταξη δεν επιβλήθηκε στη χώρα καμιά δημοσιονομική πειθαρχία παρά το υψηλό χρέος και το υψηλό έλλειμμα. Μέσα στην Ελλάδα η οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε δεν έλαβε υπόψιν της τα νέα δεδομένα και τις απαιτήσεις που διαμόρφωνε το κοινό νόμισμα. Ούτε το κράτος αλλά ούτε και οι τράπεζες δεν χρηματοδότησαν καινοτόμα επιχειρηματικά σχέδια με υγιή μακροχρόνια κερδοφορία και εξωστρεφή προσανατολισμό. Τέλος, απολύτως αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές όπως, η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού, ματαιώθηκαν κάτω από την πίεση συνδικάτων και συντεχνιών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η επέκταση της κρίσης από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη και η ένταξη της Ελλάδας στο Μηχανισμό Στήριξης

3.1. Εισαγωγή

Η ελληνική οικονομική κρίση εκδηλώθηκε μέσα σε ένα περιβάλλον που διαμορφώθηκε από μια σειρά εξωτερικών και εσωτερικών παραγόντων. Η οικονομική κρίση στις ΗΠΑ, οι δομικές αδυναμίες της ευρωζώνης και οι συνεχιζόμενες στρεβλώσεις που αφορούσαν την συμμετοχή της χώρας μας στην ΟΝΕ, οι ακολουθούμενες πολιτικές στο εσωτερικό της χώρας και ιδιαίτερα την κρίσιμη περίοδο από το φθινόπωρο του 2009 έως το Μάιο του 2010 είναι οι κυριότεροι από τους παράγοντες αυτούς.

Η κατάληξη αυτής της διαδρομής και ταυτόχρονο η αφετηρία μιας, επώδυνης και χωρίς εμφανή στον ορίζοντα τον τερματισμό της, ιστορικής περιόδου ήταν η ένταξη στην χώρας στο σκληρό μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΔΝΤ. Πρόκειται για την εποχή των «μνημονίων» που ανακοινώθηκε επίσημά την Παρασκευή 23 Απριλίου 2010 από τον τότε πρωθυπουργό Γιώργο Παπανδρέου στο Καστελόριζο με μια δήλωση 5 λεπτών και 49 δευτερολέπτων. Αυτό το πρώτο «Μνημόνιο» ψηφίστηκε τα μεσάνυχτα της 6^{ης} Μαΐου του 2010. Ακολούθησαν δύο ακόμη μνημόνια, τέσσερις αλλαγές πρωθυπουργών και η παρατεταμένη δοκιμασία της χώρας, της οικονομίας και της κοινωνίας

3.2 Η κρίση από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη

Το 2007 πρωτοεκδηλώθηκε στις ΗΠΑ η κρίση στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης, ως συνέπεια της ανεύθυνης συμπεριφοράς τόσο των δανειστών όσο και των δανειζόμενων. Η άνοδος των επιτοκίων στην αμερικάνικη οικονομία οδήγησε πολλούς δανειολήπτες σε αδυναμία αποπληρωμής των δόσεων. Η τιτλοποίηση των στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης αποτέλεσε το μέσο για τη μετάδοση του κινδύνου από αυτούς που είχαν εκδώσει τα δάνεια σε άλλους επενδυτές. Τα στεγαστικά δάνεια είχαν αποκτήσει πλέον στενή διασύνδεση με το διεθνές τραπεζικό σύστημα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις εξάπλωσης της κρίσης σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στην πραγματική οικονομία (Γκόγκας, 2008). Σε ότι αφορά την Ευρώπη η οικονομική κρίση είχε δύο εκφάνσεις:

1. τραπεζική κρίση (Ισπανία)
2. κρίση χρέους (Ελλάδα, Πορτογαλία)

Η οικονομική κρίση οδήγησε στον περιορισμό της ρευστότητας και της εμπιστοσύνης. Ο περιορισμός της ρευστότητας οδήγησε στην άνοδο της αξίας του χρήματος και στην αύξηση της δυσκολίας πρόσβασης στο δανεισμό για χώρες με σημαντικά προβλήματα σε θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη. (Ρουκανάς, 2014)

3.3 Οι προϋποθέσεις εκδήλωσης της ελληνικής οικονομικής κρίσης

Οι προϋποθέσεις εκδήλωσης της κρίσης είχαν διαμορφωθεί πολύ νωρίτερα από την κρίση στις ΗΠΑ. Την περίοδο που η χώρα έγινε μέλος της ΟΝΕ.

Με την ένταξη της στην ΟΝΕ η Ελλάδα αποδέχθηκε τους όρους διακυβέρνησης και λειτουργίας της συγκεκριμένης νομισματικής ένωσης. Ένας από τους όρους αυτούς έμελε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην εκδήλωση της οικονομικής κρίσης στην χώρα μας. Πρόκειται για εκείνον που ορίζει ότι η αποκλειστική χρηματοδότηση του δημόσιου τομέα των κρατών της Ευρωζώνης γίνεται αποκλειστικά από τις ιδιωτικές αγορές χρήματος και κεφαλαίων.

Συνεπώς στο σύστημα της ΟΝΕ οι ιδιωτικές χρηματοπιστωτικές αγορές αναγορεύτηκαν σε αποκλειστικό δανειστή του δημόσιου τομέα των κρατών μελών της ΟΝΕ και σε σημαντικό παράγοντα του συνολικού ευρωσυστήματος και της δημοσιονομικής εξέλιξης κάθε χώρας. Σε σχέση με άλλα κράτη η ισχύς των αγορών στο ευρωσύστημα, είναι κατά πολύ εντονότερη δεδομένου ότι το κράτος μέλος της ΟΝΕ δεν μπορούσε να βασιστεί στην ΕΚΤ ως «δανειστή ύστατης καταφυγής»

Ταυτόχρονα όπως έχει τονιστεί παραπάνω η ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ ήταν πρόωγη χωρίς να έχουν προηγηθεί οι απαραίτητες θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα εξασφάλιζαν την ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής οικονομίας

Μετά την ένταξη σημειώθηκε μια θεαματική εξέλιξη στην πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας. Η βελτίωση των δημοσιονομικών της δεικτών πριν από την ένταξη, η σταθερή οικονομική μεγέθυνση, η προβλεπόμενη δημοσιονομική πειθαρχία και η ιδιότητα του μέλους ενός ισχυρού κλαμπ προκάλεσαν τη δραστική μείωση του κόστους δανεισμού της χώρας και την σταθερά υψηλή της αξιολόγηση από τους διεθνείς οίκους. το μειωμένο κόστος δανεισμού όμως δεν αξιοποιήθηκε για επενδύσεις. Αντίθετα δόθηκε έμφαση στην αύξηση των εισαγωγών με συνέπεια τη διόγκωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και τη δημιουργία δίδυμων ελλειμμάτων, δηλαδή ελλείμματος του δημοσίου και ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. (Κότιος- Κουτουλάκης, 2014)

Έτσι όταν εκδηλώθηκε η οικονομική κρίση η ελληνική οικονομία βρέθηκε ιδιαίτερα ευάλωτη. Η διεθνής οικονομική κρίση περιόρισε δραστικά την ρευστότητα στις διεθνείς αγορές. Κατά συνέπεια χώρες με υψηλό δημόσιο χρέος όπως η Ελλάδα, αντιμετώπισαν δυσκολίες στο δανεισμό τους από τις διεθνείς αγορές που όπως είπαμε ήταν η μοναδική πηγή χρηματοδότησης του δημόσιου τομέα για τις χώρες της Ευρωζώνης.

3.4 Ο ευρωπαϊκές και οι ελληνικές πολιτικές επιλογές που οδήγησαν στην περαιτέρω αποδυνάμωση της χώρας και κατέστησαν την ένταξη στο Μηχανισμό Στήριξης αναπόφευκτη

Όπως έχει γίνει ήδη κατανοητό η ελληνική οικονομία δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει χωρίς συνέπειες τις επιδράσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης αφού

οι δομικές της στρεβλώσεις ήταν αναμενόμενο ότι θα δημιουργούσαν δυσκολία πρόσβασης στο διεθνή δανεισμό σε συνθήκες περιορισμένης ρευστότητας. Ωστόσο μια σειρά από επιλογές δείχνουν ότι η διαχείριση της ελληνικής κρίσης τόσο από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης όσο και από την ευρωπαϊκή πλευρά συνιστά παράδειγμα προς αποφυγή (Featherstone 2001, Kotios & Roukanas, 2013) Συγκεκριμένα:

- αγνοήθηκε το γεγονός ότι η μείωση ενός υψηλού ελλείμματος και ενός υψηλού χρέους σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, που δεν έχει έλεγχο στη συναλλαγματική και την νομισματική της πολιτική, είναι ένα ιδιαίτερα δύσκολο ως ακατόρθωτο εγχείρημα και αν οι αγορές αρνηθούν τη χρηματοδότηση ή απαιτήσουν υψηλά επιτόκια, η άτακτη χρεωκοπία είναι σίγουρη, εκτός αν υπάρξει εξωτερική δημόσια χρηματοδότηση
- υπερεκτιμήθηκε η δυνατότητα της χώρας να αντιμετωπίσει την κρίση με τις δικές της δυνάμεις στο πλαίσιο μια άνισα ανεπτυγμένης νομισματικής ένωσης με ελεύθερη την κίνηση κεφαλαίων
- η απόφαση για στήριξη της Ελλάδας ήταν πολύ καθυστερημένη εξαιρετικά άτολμη και όπως αποδείχτηκε δεν αποτελούσε οριστική λύση του προβλήματος ούτε της Ελλάδας ούτε της Ευρωζώνης
- η διαμάχη για την κατανομή του κόστους αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης που δεν επέτρεψε στο να ληφθούν έγκαιρα αποφάσεις μείωσης του ελληνικού χρέους για το οποίο όλοι συμφωνούσαν ότι δεν είναι βιώσιμο
- η υπερίσχυση κριτικών δηλώσεων και απειλών περί εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη αντί μιας σοβαρής ευρωπαϊκής διπλωματίας στο πλαίσιο της διαχείρισης του ελληνικού χρέους, είχε σαν συνέπεια αφενός την περαιτέρω αποσταθεροποίηση της χώρας και την ενίσχυση των αντιδράσεων κατά της διάσωσης της Ελλάδας στο εσωτερικό άλλων χωρών
- το έλλειμμα αναθεωρήθηκε από το 6% που εκτιμούσε η προηγούμενη κυβέρνηση τον Σεπτέμβριο του 2009 στο 12,5%, 16 μόλις μέρες μετά τις εκλογές (Euro2day 17/9/2009)
- η ανακοίνωση για υψηλότερο έλλειμμα δεν συνοδεύτηκε από περιοριστική δημοσιονομική πολιτική αλλά αντίθετα η νέα ελληνική κυβέρνηση κινήθηκε στον άξονα των προεκλογικών της δεσμεύσεων και αποφάσισε να προβεί σε κοινωνικές παροχές
- η αντίφαση της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής της ελληνικής κυβέρνησης ήταν προφανής και προκάλεσε την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τους οίκους αξιολόγησης και την αύξηση το spread's για τα ελληνικά δεκαετή ομόλογα

3.5 Το Μνημόνιο

Η ένταξη της χώρας στον Τριμερή Μηχανισμό Στήριξης επικυρώθηκε με το Νόμο 3845/2010 στις 6 Μαΐου 2010. Ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Ελλάδα υπογράφηκε το Μνημόνιο Συνεργασίας που περιελάμβανε τις υποχρεώσεις της ελληνικής πλευράς αλλά και τις διαδικασίες παρακολούθησης

τήρησης των υποχρεώσεων αυτών, προκειμένου να χρηματοδοτηθεί η χώρα με 110 δις ευρώ. Από αυτά τα 80 δις θα προερχόταν από την χρηματοδότηση της ΕΕ και τα υπόλοιπα 30 δις από το ΔΝΤ.

Το «Μνημόνιο» επικεντρωνόταν σε τρία κύρια σημεία : α) στη δημοσιονομική προσαρμογή και εξυγίανση, β) στη χρηματοοικονομική σταθερότητα, γ) στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Στην πραγματικότητα, κυρίως σε ότι αφορά το κομμάτι της δημοσιονομικής προσαρμογής, η ελληνική πλευρά θα έπρεπε να πάρει σκληρές αποφάσεις λιτότητας όπως μειώσεις μισθών και συντάξεων, κατάργηση «δώρων», περικοπές δαπανών κατά 5,3% του ΑΕΠ, αυξήσεις φόρων (συμπεριλαμβανομένων των αυξήσεων σε ΦΠΑ και φορολόγηση κατοικίας)

Όπως περιγράφηκε εύστοχα «το Μνημόνιο σηματοδοτούσε στο εσωτερικό της χώρας, κατ' αρχάς τουλάχιστον, το τέλος της λεγόμενης μεταπολίτευσης- της περιόδου που άρχισε μετά την πτώση της δικτατορίας, την οποία σημάδεψαν δυσλειτουργίες του πολιτικού συστήματος και διάχυτες ιδεοληψίες, που κατέληξαν σε εκτεταμένη προσοδοθηρία, αυξανόμενα χρέη και προβλήματα ανταγωνιστικότητας της ελληνική οικονομίας» (Καζάκος 2011, σελ84)

Τέλος, η εφαρμογή του « Μνημονίου» επανακαθόρισε τις συντεταγμένες του πολιτικού συστήματος και προκάλεσε εντάσεις και διχασμούς και σηματοδότησε την εποχή μιας νέας μονοθεματικής ατζέντας στο δημοσιο βίο της χώρας.

3.5.1 Οι δομικές αδυναμίες του «Μνημονίου»

Οι δημιουργοί του προγράμματος δεν υπολόγισαν σωστά την επίδραση που θα είχε η μείωση του εισοδήματος στην ενεργό ζήτηση της ελληνικής οικονομίας , καθώς υπολόγισαν λάθος τους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές (Standard & Poor's, 2012)

Την ίδια στιγμή η χρονική διάρκεια και η ένταση των προγραμμάτων λιτότητας, αντί να προκύψουν από μια ορθολογική διαδικασία λήψης αποφάσεων, υπαγορεύτηκαν σε σημαντικό βαθμό από τη γνώμη των αγορών (De Grauwe και Yumei 2013, σελ 4),

Στο εσωτερικό επίπεδο οι τεχνοκράτες αγνόησαν , το ρόλο των εμπορικών ενώσεων, των συνδικάτων και των διαφόρων ομάδων ενδιαφερόντων στην πραγματοποίηση των μεταρρυθμίσεων

Οι Έλληνες πολιτικοί, για μια ακόμη φορά, έδειξαν απροθυμία να συμμορφωθούν με τις κυριότερες μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες που πρότεινε το «Μνημόνιο»

Οι απαιτήσεις των στελεχών του ΔΝΤ και της Ευρωζώνης για προσαρμογή για ένα πιο μικρό, ευέλικτο και αποτελεσματικό κράτος μπορεί να είναι κατανοητές, αλλά προϋποθέτουν να αλλάξει η ελληνική πολιτική κουλτούρα δραματικά σε ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα γεγονός πολύ δύσκολο μέσα σε συνθήκες έντασης.

Η ελληνική κυβέρνηση δεν στάθμισε σωστά τις συνέπειες από τη μη πραγματοποίηση αναδιάρθρωσης του χρέους, πριν από την ένταξη στον Μηχανισμό

Στήριξης, γεγονός που επιβάρυνε ακόμη περισσότερο τα αποτελέσματα των πολιτικών δημοσιονομικής προσαρμογής και εξακολουθεί να καθιστά μέχρι και σήμερα το χρέος μη βιώσιμο.

3.5.2 Οι επιπτώσεις του «Μνημονίου»

Η ελληνική κοινωνία βιώνει σήμερα τις οδυνηρές συνέπειες της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής που απορρέει από τη δέσμευση της χώρας στα αλληπάλλληλα «μνημόνια»

Μια ματιά στον Πίνακα 3.1. σε κρίσιμους δείκτες και βασικά μακροοικονομικά μεγέθη θα μας δείξει, ότι παρά τις περί του αντιθέτου δηλώσεις και σχεδιασμούς, η μεγάλη εικόνα σε ότι αφορά την ελληνική οικονομία όχι μόνο δεν άλλαξε προς το καλύτερο αλλά επιδεινώθηκε.

Πίνακας 3.1
Βραχυχρόνιοι δείκτες οικονομικής συγκυρίας 2001- αρχές 2011

Μήνας / Έτος	Δείκτης οικ κλίμ ΕΕ-27	Δείκτης οικ κλίμ Ελλάδα	Δεικ επιχ προσδοκιών Βιομηχανια	Δεικ επιχ προσδοκιών Κατασκευές	Δεικ επιχ προσδοκιών Λιαν εμπόριο	Δεικ επιχ προσδοκιών Υψηρασίεσ	Δεικ καταναλωτικής εμπιστοσύνη
2001	101,0	107,6	101,9	114,0	92,2	105,8	-26
2002	94,9	98,9	101,2	114,0	93,3	82,8	-28
2003	93,2	93,2	97,9	115,0	102,0	85,5	-39
2004	102,5	102,9	99,1	81,5	104,8	94,6	-26
2005	99,4	89,3	92,6	63,0	96,8	93,6	-34
2006	108,4	103,1	101,5	91,1	110,8	103,7	-33
2007	110,8	108,0	102,8	92,5	120,8	106,6	-29
2008	90,7	89,0	91,9	95,2	102,5	97,8	-46
2009	79,9	70,6	72,1	65,5	80,4	70,1	-46
2010	101,6	75,1	76,2	45,2	59,5	62,9	-63
Ιαν	96,3	81,7	75,8	64,1	75,3	67,2	-47
Φεβρ	97,9	78,5	72,6	48,5	71,6	63,1	-51
Μαρ	99,8	76,3	75,3	39,6	54,5	61,7	-58
Απρ	101,1	75,8	80,6	44,6	64,0	64,1	-61
Μάιο	100,0	70,2	74,9	44,0	64,3	56,8	-67
Ιούν	100,1	71,8	75,3	51,1	53,3	63,1	-67
Ιουλ	102,1	73,9	75,8	46,1	50,8	64,1	-67
Αυγ	103,2	75,1	76,9	48,0	53,2	67,0	-61
Σεπ	103,6	74,3	78,4	35,5	53,4	66,7	-67
Οκτ	104,0	74,9	78,5	59,7	58,2	67,4	-72
Νοέμ	105,2	74,8	74,6	56,1	55,3	60,3	-69
Δεκ	106,3	73,7	71,3	32,2	56,6	61,5	-75
Ιαν 2011	105,8	76,1	76,6	29,1	57,5	60,1	-72
Φεβ 2011	107,2	79,4	80,6	34,6	64,8	57,5	-67

Πηγή: IOBE, 2001

Όπως παρατηρούμε από τα στοιχεία ο δείκτης οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα έπεσε από το 108 το 2007 στο 75,1 το 2010, ενώ η καταναλωτική εμπιστοσύνη από το -27 το 2007 στο -63 το 2010. Παρόμοια πτώση σημείωσαν και οι δείκτες επιχειρηματικών προσδοκιών για τη βιομηχανία, τις κατασκευές, το λιανικό εμπόριο και τις υπηρεσίες

Πίνακας 3.2
Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη

Έτη	ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές (εκατομύρια ευρώ)	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε Ισοτ. Αγορ Δυν. (ΕΕ-28=100)	% Ανεργίας	Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (% του συνολικού πληθυσμού)	Ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ	Δημόσιο Χρέος ως % του ΑΕΠ	Δημοσιονομικό έλλειμμα ως % του ΑΕΠ
2002	156,614.6	90	10.3	-	3.4	101.7	-4.8
2003	172,431.1	93	9.7	-	5.9	97.4	-5.6
2004	185,265.6	94	10.5	30.9	4.4	98.6	-7.5
2005	193,049.7	91	9.9	29.4	2.3	100.0	-5.2
2006	208,621.8	92	8.9	29.3	5.5	106.1	-5.7
2007	223,160.1	90	8.3	28.3	3.5	107.4	-6.5
2008	233,197.7	93	7.7	28.1	-0.2	112.9	-9.8
2009	231,081.2	94	9.5	27.6	-3.1	129.7	-15.7
2010	222.151.5	88	12.6	27.7	-4.9	148.3	-10.9
2011	208.531.7	80	17.7	31.0	-7.1	170.3	-9.6
2012	193.347.0	75	24.3	34.5	-7.0	157.2	-8.9
2013	182.054.2	-	27.3	35.7	-3.9	175.1	-12.7

Πηγή (Eurostat, 2014a, Eurostat 2014b, Eurostat 2014c, Eurostat 2014g, Eurostat 2014h, Eurostat 2014i, Eurostat 2014j, Eurostat 2014k)

Όπως διαπιστώνεται από το Πίνακα 3.2 όπου αποτυπώνονται τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη από την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ, το ΑΕΠ και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχουν αρνητική πορεία μετά την είσοδο της Ελλάδας στον Τριμερή Μηχανισμό Στήριξης. Το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται διαρκώς, μέσα στο 2010 η απασχόληση μειώθηκε κατά 145000 θέσεις εργασίας και στις αρχές του 2014 η ανεργία έχει φτάσει το 27% και θεωρείται το μεγαλύτερο πρόβλημα (ΣΚΑΙ, 8/1/2014). Τα άτομα που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας το 2013 ήταν στο 35,7% του συνολικού πληθυσμού και όπως προκύπτει από τα στοιχεία η δημοσιονομική προσαρμογή ανέκοψε τη διαδικασία μείωσης της φτώχειας που είχε παρατηρηθεί τα προηγούμενα χρόνια. Ο ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ δείχνει μια παρατεταμένη ύφεση που δεν είχε προβλεφθεί από τον Τριμερή Μηχανισμό Στήριξης. Την ίδια στιγμή το δημόσιο χρέος διογκώνεται φτάνοντας τος 2013 στο 175.1% του ΑΕΠ ποσοστό που αποτελεί το τρίτο μεγαλύτερο στον κόσμο μετά την Ιαπωνία και την Ζιμπάμπουε (CIA The World Factbook 2014)

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι τα τελευταία χρόνια η ελληνική κοινωνία δέχτηκε ένα από τα πιο ισχυρά πλήγματα που έχει δεχτεί ποτέ ένα κράτος.

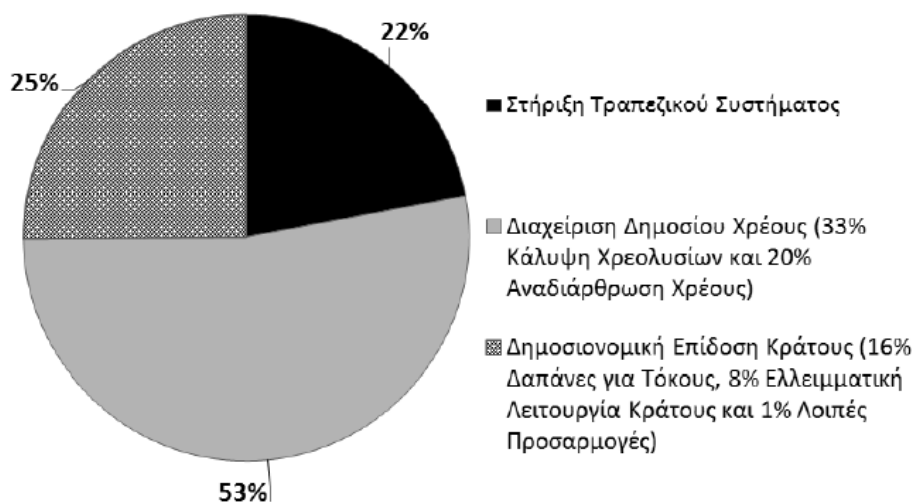
Είναι πλέον φανερό πως, η εφαρμογή σκληρών πολιτικών λιτότητας που απαιτούσαν οι στόχοι της δημοσιονομικής προσαρμογής, ταυτόχρονα με την ύφεση της ελληνικής οικονομίας, οδήγησαν στον περιορισμό της ρευστότητας στη διάχυση της απαισιοδοξίας και τελικά στην παράλυση της πραγματικής οικονομίας.

3.5.3. Η κατανομή των χρηματοδοτικών πόρων των μνημονίων

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα που συνδέεται με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών που εφαρμόστηκαν στην χώρας από την περίοδο του πρώτου «Μνημονίου» μέχρι και σήμερα είναι αυτό της κατανομής της χρηματοδότησης του Μηχανισμού Στήριξης. Πρέπει φυσικά να σημειωθεί ότι η ποσοτικοποίηση της εφαρμογής είναι σχετική και εδράζεται σε συγκεκριμένες παραδοχές, καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις (με εξαίρεση αυτή του ΤΧΣ και την αναδιάρθρωση του χρέους) δεν υπάρχει άμεση διασύνδεση χρηματοδότησης και κατανομής πόρων αφού οι πόροι καταλήγουν στο δημόσιο ταμείο και σε συνδυασμό και με άλλους γίνεται η κατανομή όπου και όποτε υπάρχει χρηματοδοτική ανάγκη.

Στο Διάγραμμα 3.1. γίνεται μια αποτύπωση της κατανομής των χρηματοδοτικών πόρων

Διάγραμμα 3.1
Κατανομή Χρηματοδοτικών Πόρων Μηχανισμού Στήριξης, 2010-2014

Πηγή: European Commission (2012) & European Commission (2014)

Με βάση το παραπάνω διάγραμμα βλέπουμε ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο κομμάτι της χρηματοδότησης κατευθύνθηκε στην διαχείριση του δημόσιου χρέους την στήριξη των τραπεζών και την αποπληρωμή τόκων (περίπου 230 δισ ευρώ) και όχι για την στήριξη της πραγματικής οικονομίας και την ανάπτυξη της χώρας.

3.6 Από τα μνημόνια στη συζήτηση για το GREXIT

Οι συνθήκες οικονομικής ασφυξίας στις οποίες είχε περιέλθει η χώρα την άνοιξη του 2010, διαμόρφωναν για την Ελλάδα δύο επιλογές: άτακτη χρεωκοπία ή μνημόνιο

Με δεδομένη την αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης η άτακτη χρεωκοπία σήμαινε έξοδο της χώρας από την ΟΝΕ.

Από την υπογραφή του πρώτου « Μνημονίου» και μετά είχαμε αφενός την επώδυνη διαδικασία προσαρμογής , τη συσσωρευμένη κοινωνική απογοήτευση την κόπωση που επέφερε η πρωτόγνωρη ύφεση αλλά και την συνεχή επιδείνωση θεμελιωδών μακροοικονομικών μεγεθών (Πίνακας 3.3), και αφετέρου την ανάγκη συνέχισης της χρηματοδότησης στα πλαίσια μιας αμοιβαίας αποδεκτής συμφωνίας με τους εταίρους μας.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, το GREXIT ως ενδεχόμενο, απειλή ή δίλημμα απασχόλησε και συνεχίζει να απασχολεί πολιτικούς, τεχνοκράτες και πολίτες σε Ελλάδα και Ευρώπη.

Πίνακας 3.3
Βασικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας και προβλέψεις για το 2015 και 2016

Πίνακας 2 Βασικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας και προβλέψεις για το 2015 και 2016									
	2013			Ποσοστιαία μεταβολή					
	Σε δισ. €	% ΑΕΠ	μ.ο. 1995-2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ΑΕΠ	182,4	100,0%	2,4	-8,9	-6,6	-3,9	1,0	2,5	3,6
Ιδιωτική κατανάλωση	129,9	71,2%	2,6	-10,6	-7,8	-2,0	1,4	1,7	2,2
Δημόσια κατανάλωση	36,5	20,0%	2,9	-6,6	-5,0	-6,5	-1,1	-0,9	-0,5
Επενδύσεις	20,5	11,2%	2,4	-16,8	-28,7	-4,4	0,8	8,4	15,0
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	55,1	30,2%	5,7	0,0	1,2	2,1	8,0	5,6	4,8
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	60,6	33,2%	5,5	-9,0	-9,1	-1,6	4,7	4,0	3,5
Δείκτης ανεργίας			10,1	17,9	24,5	27,5	26,6	25,0	22,0
Μοναδιαίο κόστος εργασίας			4,6	-0,2	-3,3	-7,0	-1,9	0,2	2,1
Πραγματικό μοναδιαίο κόστος εργασίας			0,6	-0,9	-3,4	-4,9	0,3	0,4	1,2
Αποπληθωριστής ΑΕΠ			4,0	0,8	0,1	-2,3	-2,2	-0,2	0,9
Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή			4,1	3,1	1,0	-0,9	-1,4	-0,3	0,7
Εμπορικό ισοζύγιο αγαθών			-14,8	-12,6	-10,9	-10,6	-11,3	-11,5	-11,2
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών			-9,3	-10,5	-4,3	-2,3	-2,0	-1,5	-0,9
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης			-	-10,1	-8,6	-12,2	-2,5	1,1	1,6
Πρωτογενές αποτέλεσμα Προϋπολογισμού			-	-6,1	-0,3	2,7	1,9	1,7	1,2
Συνολικό χρέος Γενικής Κυβέρνησης			-	171,3	156,9	174,9	176,3	170,2	159,2

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

3.7 Ανακεφαλαίωση

Είναι φανερό ότι το εύρος και η σοβαρότητα της οικονομικής κρίσης που έπληξε την χώρα μας, δεν έγιναν κατανοητά ούτε από την Ελλάδα ούτε από την Ευρώπη. Κάτω από αυτές τις συνθήκες με τη χώρα αποκλεισμένη από τις διεθνείς χρηματαγορές, χωρίς στρατηγικό σχέδιο εξόδου, χωρίς δυνατότητα διάσωσης στο πλαίσιο της Ευρωζώνης, με την ψυχολογία των Ελλήνων στο χαμηλότερο δυνατό σημείο, η επιλογή του «Μνημονίου» είχε καταστεί σε μεγάλο βαθμό αναπόφευκτη

Με την είσοδο στην εποχή των «Μνημονίων», η Ελλάδα υποχρεώθηκε να ολοκληρώσει μέσα σε λίγα χρόνια την προσαρμογή που δεν πέτυχε μέσα σε τρεις δεκαετίες. Η προτεραιότητα στην δημοσιονομική πειθαρχία που επέβαλλαν οι δανειστές κατέληξε να αποτελεί εμπόδιο στην εφαρμογή των διαρθρωτικών αλλαγών που έπρεπε απαραίτητα να προωθηθούν.

Οι πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας τον πολλαπλασιασμό του ποσοστού των πολιτών που ζούσαν κάτω από τα όρια της φτώχειας και φυσικά την απογοήτευση και την απαισιοδοξία σχετικά με την δυνατότητα της χώρας να αντιμετωπίσει την κρίση μέσα στο πλαίσιο της Ευρωζώνης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η αποχώρηση από τη ζώνη του ευρώ και η ατζέντα του GREXIT σε Ελλάδα και Ευρώπη

4.1 Εισαγωγή

Η αποχώρηση μιας χώρας από το ευρώ, ανεξάρτητα αν πρόκειται για την Ελλάδα ή για ένα οποιοδήποτε άλλο μέλος, δεν είναι μια απλή υπόθεση εξαιτίας των χαρακτηριστικών του κοινού νομίσματος. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι που διαφοροποιούν την έξοδο από την Ευρωζώνη με αποχωρήσεις από άλλες νομισματικές ενώσεις στο παρελθόν. Μάλιστα στα πρώτα χρόνια της Ευρωζώνης δεν ήταν λίγοι εκείνοι που υποστήριζαν ότι η έξοδος μιας χώρας από το κοινό νόμισμα ήταν πρακτικά αδύνατη και αυτό γιατί σε αντίθεση με την ύπαρξη όρων και προϋποθέσεων για τη σύγκλιση κρατών και τη διεύρυνση της ΕΕ, οι κανόνες για την αποχώρηση μιας χώρας από την ΟΝΕ απουσιάζουν εντελώς. Φυσικά η απόφαση που θα οδηγούσε μια χώρα της Ευρωζώνης στην έξοδο από αυτή δεν μπορεί παρά να είναι πολιτική και οικονομική αλλά εμπεριέχει μια σειρά νομικά θέματα. Τα ερωτήματα και τα κυριότερα νομικά προβλήματα που προκύπτουν αφορούν:

- Αν η χώρα που θα εγκαταλείψει την ζώνη του ευρώ θα χάσει και την ιδιότητα της χώρας μέλους της ΕΕ
- Με την καθιέρωση του νέου νομίσματος τι θα γίνει με τις οικονομικές υποχρεώσεις της χώρας (χρέη ή άλλα συμβόλαια) που ήταν σε ευρώ
- Ποια πολιτική δομή και με ποια διαδικασία θα αποφασίσει είτε την αποβολή είτε την εθελοντική αποχώρηση μιας χώρας από την ζώνη του ευρώ

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, ο προβληματισμός και η αντιπαράθεση για το αν η επιλογή των «Μνημονίων» και η ακολουθούμενη στρατηγική που υπαγορεύεται από αυτά είναι αδιέξοδη ή θα βοηθήσει τη χώρα να ανακάμψει δημιούργησε τις προϋποθέσεις προβληματισμού ανάμεσα σε οικονομολόγους, ινστιτούτα, αναλυτές και φυσικά ανάμεσα σε πολιτικούς για την πιθανότητα μιας ηθελημένης ή αναγκαστικής αποχώρησης της Ελλάδας από την Ευρωζώνη (GREXIT) και τις συνέπειες που αυτή θα είχε στην χώρα αλλά και το ενιαίο νόμισμα

4.2 Ιστορικά δεδομένα αποχωρήσεων από νομισματικές ενώσεις στο παρελθόν

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση και τις επιπτώσεις του GREXIT θα ήταν χρήσιμο να δούμε άλλες περιπτώσεις αποχωρήσεων από νομισματικές ενώσεις στο παρελθόν. Ο οικονομολόγος Andrew Rose έχει δημιουργήσει ένα κατάλογο με 61 χώρες που αποχώρησαν από νομισματικές ενώσεις από το Β' παγκόσμιο πόλεμο και μετά (Roger Bootle 2012). Αν και στις περισσότερες από τις χώρες που περιέχονται στον κατάλογο του Rose η αποχώρηση έγινε ομαλά και την εισαγωγή του νέου νομίσματος ακολούθησε οικονομική ανάπτυξη, μια προσεκτικότερη ματιά θα έδειχνε ότι οι χώρες αυτές πολύ λίγα κοινά είχαν με την Ευρωζώνη. Μάλιστα πολύ λίγες από τις χώρες αυτές είχαν προβλήματα μεγάλου δημόσιου χρέους ή προβλήματα ανταγωνιστικότητας.

Οι περιπτώσεις που φαίνεται να έχουν στενότερη σχέση με την Ευρωζώνη είναι η διάλυση των νομισματικών ενώσεων της Αυστροουγγαρίας, της ζώνης που χρησιμοποιούσε το ρούβλι, και της Τσεχοσλοβακίας. Η μελέτη των περιπτώσεων αυτών προσφέρει μια γνώση για το τι θα συμβεί σε ενδεχόμενο αποχώρησης από την Ευρωζώνη. Για παράδειγμα υπογραμμίζουν τη σημασία των ροών και της φυγής κεφαλαίων μέσα στην ένωση λίγο πριν η αποχώρηση συμβεί, γεγονός που ανάγκασε τις κυβερνήσεις να εισαγάγουν το νέο νόμισμα νωρίτερα από ότι είχαν σχεδιάσει, όπως συνέβη στην περίπτωση της Λετονίας το 1992 και της Τσεχίας και της Σλοβακίας το 1993. Επιπλέον από αυτά τα ιστορικά προηγούμενα μπορούμε να αντλήσουμε εμπειρία για την ανάγκη γρήγορης επιβολής ελέγχου κεφαλαίων αλλά και τον χρόνο και τις ενέργειες που απαιτούνται για την εισαγωγή και την κυκλοφορία του νέου νομίσματος. Φυσικά, όπως και στον κατάλογο του Rose, και οι τρεις αυτές περιπτώσεις διαφέρουν αρκετά από την Ευρωζώνη τόσο στο γεγονός ότι η διάλυση έγινε για πολιτικούς και όχι για οικονομικούς λόγους όσο και στο ότι καμιά από τις εμπλεκόμενες χώρες δεν αντιμετώπιζε προβλήματα υψηλού χρέους και ανταγωνιστικότητας. Επιπλέον σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, τα κοινά νομίσματα δεν είχαν υψηλή παγκόσμια σημασία και ούτε φυσικά το οικονομικό περιβάλλον ήταν τόσο πολύπλοκο και παγκοσμιοποιημένο όσο σήμερα. Για αυτό και οι πληροφορίες που μπορούμε να πάρουμε αφορούν μόνο την μεατροπή και την εισαγωγή και κυκλοφορία του νέου νομίσματος και όχι τις συνέπειες που μπορεί να προκαλέσει η υποτίμηση και η χρεωκοπία.

Προκειμένου να αντιληφθούμε τέτοιου τύπου συνέπειες θα ήταν περισσότερο χρήσιμο να στραφούμε σε περιπτώσεις μεγάλης κλίμακας υποτίμησης και αθέτησης χρέους σε αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως για παράδειγμα στην Αργεντίνη (2001/02), στην Ρωσία (1998) και σε Ινδονησία, Μαλαισία και την Ταϊλάνδη (1997). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις υπήρξε μεγάλη απώλεια εισοδημάτων και περιουσιακών στοιχείων για τα νοικοκυριά, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις. Την υποτίμηση ακολούθησε η χρεωκοπία τόσο του κράτους όσο και των επιχειρήσεων. Από την άλλη πλευρά ενισχύθηκαν οι εξαγωγές διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και βελτιώθηκε σημαντικά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

4.3 Το GREXIT ως απειλή και ως δίλημμα

Το GREXIT, η έξοδος δηλαδή της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, από την υπογραφή του πρώτου «Μνημονιού» μέχρι και σήμερα, ήταν και παραμένει μια εκδοχή που μπορεί κανείς να την προσεγγίσει με δύο οπτικές:

- i. από την πλευρά των εταίρων (και δανειστών) προβάλλεται, άλλοτε ευθέως και απροκάλυπτα, και άλλοτε εμμέσως και συγκεκαλυμμένα, σαν απειλή κάθε φορά που οι εκπρόσωποι των δανειστών διαπιστώνουν ή υποστηρίζουν ότι η χώρα δεν εκπληρώνει τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει στο πλαίσιο των συμφωνιών χρηματοδότησης
- ii. για την ελληνική πλευρά το GREXIT αποτελεί ένα από τα κρισιμότερα δίλημματα της σύγχρονης ιστορίας της, το δίλλημα αυτό αντανακλά όπως ήδη έχουμε αναφέρει την αγανάκτηση και την κόπωση της ελληνικής κοινωνίας από τις δραματικές επιπτώσεις της κρίσης αλλά και την απογοήτευση που

προκαλεί η απουσία μιας ορατής προοπτικής εξόδου από την κρίση μέσα στο πλαίσιο των ασφυκτικών υποχρεώσεων της χώρας

Μια ενδεχόμενη έξοδος της χώρας από την Ευρωζώνη θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί είτε με την προσωρινή απομάκρυνση από το ευρώ είτε με οριστική. Και στις δύο περιπτώσεις θα υπάρξει επιβολή καθεστώτος ελέγχου στην κίνηση κεφαλαίων και στις τραπεζικές συναλλαγές καθώς και εισαγωγή νέου νομίσματος είτε παράλληλου, για κάποιο διάστημα, είτε μοναδικού ανάλογα με την διάρκεια της εξόδου από την Ευρωζώνη. Τα ενδεχόμενα αυτά αφορούν μια οργανωμένη έξοδο από το ευρώ.

Μια άλλη πιθανότητα είναι εκείνη που αφορά ένα «ατύχημα», μια απότομη έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ, αυτό που ονομάζεται Graccident

Σε κάθε περίπτωση, και στους κόλπους της Ευρωζώνης και πολύ περισσότερο στην ελληνική πλευρά θεωρείται απαραίτητη η ύπαρξη ισχυρών και έμπειρων κέντρων εξουσίας και διοικητικών υπηρεσιών προκειμένου να διαχειριστούν με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τις έτσι και αλλιώς δύσκολες και πρωτόγνωρες καταστάσεις που θα προκύψουν.

4.4 Οι βασικές παραδοχές για τις συνέπειες ενός GREXIT για Ελλάδα και Ε.Ε.

Παρά το γεγονός ότι η έξοδος από την Ευρωζώνη δεν μπορεί να ταυτιστεί με αντίστοιχα περιστατικά του παρελθόντος, η ιστορική εμπειρία αλλά και η ανάλυση της φύσης, των μεγεθών και των δομών της ελληνικής οικονομίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην πρώτη φάση οι μεγάλοι χαμένοι μιας αποχώρησης από την Ευρωζώνη θα ήταν η Ελλάδα και οι Έλληνες πολίτες. Από εκεί και πέρα ξεκινά μια συζήτηση για το κατά πόσο μέσα από τις συνθήκες που θα διαμορφωθούν η Ελλάδα θα μπορούσε να βελτιώσει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα της και με αυτό τον τρόπο να ξεφύγει από τον φαύλο κύκλο της λιτότητας, των ελειμμάτων και του μη βιώσιμου χρέους και να βρεθεί σε καλύτερη μοίρα από αυτή που προδιαγράφεται μέσα από τα «Μνημόνια» ή για το αν η τραγική κατάσταση της πρώτης περιόδου θα αποκτούσε μόνιμα χαρακτηριστικά.

Παράλληλα μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η συζήτηση γύρω από τις συνέπειες που θα είχε για την Ευρωζώνη μια ενδεχόμενη έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι συνέπειες θα υπήρχαν, πολύ μεγαλύτερης έντασης την περίοδο του 2010 όταν η ΕΕ ήταν εντελώς απροετοίμαστη και η έκθεση μεγάλων ευρωπαϊκών τραπεζών σε ελληνικά ομόλογα, δηλαδή στο ελληνικό χρέος, ιδιαίτερα μεγάλη. Συγκεκριμένα υπολογίζεται ότι η συνολική έκθεση (foreign exposures to Greece) της Γερμανίας σε ελληνικά χρεόγραφα στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2010 ήταν 51 δις δολάρια και της Γαλλίας 111,6 δις δολάρια σε σύνολο foreign exposures to Greece 297,2 δις δολάρια (Ρουκανάς, 2014). Σύμφωνα με άλλες εκτιμήσεις οι ξένες τράπεζες ήταν εκτεθειμένες σε ομόλογα του ελληνικού δημοσίου αξίας 76 δις ευρώ τον Δεκέμβριο του 2009 (Ρουμελιώτης, 2012, σελ 86). Φυσικά οι συνέπειες για την Ευρώπη έγιναν περισσότερο ελεγχόμενες όσο περνούσε ο καιρός και η Ευρωζώνη θωρακίζόταν απέναντι στο ενδεχόμενο μιας ελληνικής χρεωκοπίας με ταυτόχρονη έξοδο από το ευρώ.

Ωστόσο δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν πως και παλιότερα και πολύ περισσότερο τώρα, η Ευρωζώνη ήταν και είναι αρκετά ισχυρή για να την οδηγήσει σε κατάρρευση η αποχώρηση μαι χώρας από την ΟΝΕ. Μια τέτοια αποχώρηση προφανώς και θα τραυματίσει την ένωση αλλά και την Ευρώπη ,αφού πλέον το ευρώ είναι το έμβλημα της, αλλά όσοι θα παραμείνουν στο ευρώ θα είναι αρκετά δυνατοί για να το κάνουν να επιβιώσει.

4.5 Ανακεφαλαίωση

Η έξοδος μιας χώρας από την Ευρωζώνη είναι μια διαδικασία πολύπλοκη που διαφέρει σημαντικά από αποχωρήσεις από άλλες νομισματικές ενώσεις στο παρελθόν.

Στην περίπτωση της Ελλάδας η συσσωρευμένη αγανάκτηση στο εσωτερικό της χώρας, η επιδείνωση μιας σειράς από κρίσιμα μακροοικονομικά μεγέθη αλλά και η κατά καιρούς ισχυρή ενόχληση των Ευρωπαίων για την ασυνέπεια της χώρας έναντι στις δεσμεύσεις που ανέλαβε με την υπογραφή των «Μνημονίων» έφεραν στην επιφάνεια την πιθανότητα του GREXIT, είτε ως δίλημμα, για την ελληνική πλευρά, είτε ως απειλή, για την πλευρά των εταίρων και δανειστών μας.

Ανεξάρτητα από την οπτική που θα το προσεγγίσει κάποιος, η έξοδος από την ΟΝΕ με όποιον τρόπο και αν συντελεστεί, ισοδυναμεί και για την Ελλάδα και για την Ευρωζώνη, με αχαρτογράφητα νερά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Οι επιπτώσεις ενός GREXIT στην ελληνική οικονομία και κοινωνία

5.1 Εισαγωγή

Μιλώντας γενικά θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι για χώρες που αντιμετωπίζουν τα δίδυμα προβλήματα του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας και μεγάλου δημόσιου χρέους, το να φύγουν από την Ευρωζώνη, να ανακτήσουν τον έλεγχο της νομισματικής τους πολιτικής και να αφήσουν το καινούριο τους νόμισμα να υποτιμηθεί αρκετά θα ήταν μια διέξοδος. Αν η υποτίμηση αυτή ήταν επιτυχημένη θα επέτρεπε στην οικονομία να ανακάμψει μέσα από την ενίσχυση των εξαγωγών και ταυτόχρονα θα σταματούσε την αύξηση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ. Η έξοδος από το ευρώ όμως δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα και τα δύο παραπάνω προβλήματα. Η υποτίμηση θα φέρει πληθωρισμό, ο πληθωρισμός μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του χρέους, αλλά από την άλλη πλευρά η αδυναμία ελέγχου του θα προκαλέσει προβλήματα στην ανταγωνιστικότητα.

Μια αποχώρηση της Ελλάδας από το ευρώ θα επηρέαζε καταλυτικά μια σειρά από μεγέθη και παράγοντες της ελληνικής οικονομίας. Το χρέος, το έλλειμμα, το τραπεζικό σύστημα, η πρόσβαση της χώρας στις διεθνείς αγορές χρήματος και μια σειρά από άλλα μακροοικονομικά μεγέθη επηρεαζόμενα από το GREXIT θα διαμόρφωναν ένα καινούριο και εν πολλοίς αχαρτογράφητο περιβάλλον μέσα στο οποίο η ελληνική κοινωνία θα προσπαθούσε να βρει τον βηματισμό της.

Η ανάλυση που θα ακολουθήσει παρακάτω για το νέο περιβάλλον που θα διαμορφωθεί, δεν αναλύει καθόλου το ακραίο σενάριο μιας άτακτης εξόδου από την ΟΝΕ με παράλληλη καταγγελία του συνόλου των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας. Οι συνέπειες μιας τέτοιας επιλογής είναι αδύνατον να αποτιμηθούν καθώς κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε μια παρσατεταμένη αστάθεια και αβεβαιότητα, θα έθεταν σε σοβαρό κίνδυνο την παραμονή της χώρας στη συνθήκη Σέγκεν και την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ η προοπτική επανόδου σε συνθήκες ομαλότητας και ανάπτυξης, θα ήταν αδύνατον να προσδιοριστεί χρονικά.

Η ανάλυση, βασίζεται στο σενάριο μιας συντεταγμένης εξόδου από την Ευρωζώνη μετά από διαπραγμάτευση και συμφωνία με τους εταίρους και δανειστές μας.

5.2 Η ανατομία ενός GREXIT

Στο ενδεχόμενο εξόδου της Ελλάδος από το ευρώ, η οικονομία θα βρεθεί από την πρώτη στιγμή αντιμέτωπη με δύο βασικούς χρηματοδοτικούς περιορισμούς:

1. Λόγω της διακοπής χρηματοδότησης, που εξασφαλίζει το «πρόγραμμά» και εξαιτίας του αποκλεισμού από τις αγορές, το εμπορικό ισοζυγιο θα πρέπει να μετατραπεί άμεσα σε πλεονασματικό, ώστε να εξασφαλιστεί η απαραίτητη καθαρή εισροή ξένου συναλλάγματος προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι εισαγωγές και να καλυφθούν τα τοκοχρεολύσια του εξωτερικού χρέους

2. Το χρηματοδοτικό κένο που συνεπάγεται το δημοσιονομικό έλλειμμα είτε θα πρέπει να οδηγήσει σε άμεσο μηδενισμό του ελλείμματος με δραματική περικοπή δαπανών, είτε θα χρηματοδοτηθεί από την εθνική κεντρική τράπεζα (ΤτΕ) με εισαγωγή και κυκλοφορία νέου νομίσματος, δημιουργώντας ισχυρές και αυτοτροφοδοτούμενες πληθωριστικές πιέσεις.

Στην προσπάθεια τους να περιγράψουν την ανατομία ενός GREXIT οι οικονομολόγοι της Capital Economics Τζοναθαν Λοινς και Τζένιφερ ΜακΚιον μέσω του βρετανικής οικονομικής ιστοσελίδας Money Week περιγράφουν τα 10 βήματα για την έξοδο από την Ευρωζώνη

Βήμα 1 (λίγες ημέρες πριν από την έξοδο): Κλείνουν οι τράπεζες και τα ΑΤΜ και ανακοινώνεται η πρόθεση για έξοδο

Βήμα 2 (αμέσως μετά την απόφαση): Τυπώνεται το νέο νόμισμα και επιβάλλεται έλεγχος κεφαλαίων

Βήμα 3 (την εβδομάδα πριν από την έξοδο): Επιβολή και υποβοήθηση όλων των εγχώριων λογαριασμών, μισθών και τιμών

Βήμα 4 (την εβδομάδα πριν από την έξοδο): Ανακοινώνεται η πρόθεση για χρεωκοπία του δημόσιου χρέους κατά το ήμισυ και εκκίνηση των διαπραγματεύσεων με την τρόικα

Βήμα 5 (την εβδομάδα πριν από την έξοδο): Επαναπροσδιορισμός των διεθνών ιδιωτικών οφειλών στο νέο νόμισμα, όπου είναι δυνατόν

Βήμα 6 (την ημέρα της εξόδου): Ανακοινώνεται το νέο νόμισμα, η ισοτιμία του με το ευρώ και η επιβολή ελέγχου κεφαλαίων

Βήμα 7 (την ημέρα της εξόδου): Ανακοινώνεται ο στόχος για τον πληθωρισμό και την τήρηση αυστηρών δημοσιονομικών κανόνων για το μέλλον

Βήμα 8 (λίγες μέρες μετά την έξοδο): Ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και των μεγάλων επιχειρήσεων με χρέη σε ευρώ χρησιμοποιώντας QE αν είναι απαραίτητο

Βήμα 9 (έξι μήνες μετά την έξοδο): Οι ηλεκτρονικές συναλλαγές στο νέο νόμισμα και μικρή ποσότητα των διαθέσιμων ευρώ για τις απαραίτητες συναλλαγές με μετρητά

Βήμα 10 (έξι μήνες μετά την έξοδο): Όλα τα ευρώ αντικαθίστανται από το νέο νόμισμα και η μετατροπή έχει ολοκληρωθεί

5.3 Το νέο νόμισμα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η έξοδος από το ευρώ σημαίνει ότι η αντιμετώπιση του δημοσιονομικού ελλείμματος, η προσαρμογή του εξωτερικού ισοζυγίου και η πληρωμή χρεολυσίων θα χρηματοδοτούνται αποκλειστικά με την έκδοση νέου νομίσματος από την εθνική κεντρική τράπεζα.

Πριν οτιδήποτε άλλο θα πρέπει να υπολογίσουμε ότι η διοικητική διαχείριση του εγχειρήματος της εισαγωγής του νέου νομίσματος θα είναι εξαιρετικά περίπλοκη. Στο σημείο αυτό αξίζει να ανφέρουμε ότι οι χώρες της Ευρωζώνης άρχισαν να τυπώνουν χαρτονομίσματα του ευρώ στις αρχές του 1999 τρία χρόνια πριν αυτό κυκλοφορήσει. Σύμφωνα με υπολογισμούς μια χώρα σαν την Ελλάδα που αντιστοιχεί στο 2,5% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης θα χρειαστεί περίπου 375 εκ χαρτονομίσματα τα οποία για να παραχθούν και να εκτυπωθούν θα χρειαστούν ένα διαστημα 6 μηνών. Σε ότι αφορά την παραγωγή νομισμάτων οι ανάγκες της χώρας εκτιμούνται στα 1,5 δις νομίσματα

και ο χρόνος παραγωγής τους αναμένεται να κυμανθεί από 9 έως 24 μήνες. Στο χρονικό διάστημα αυτό θα πρέπει να προστεθεί και ο αναγκαίος χρόνος διανομής και τοποθέτησης των χρημάτων αυτών στα σημεία συναλλαγών με το ευρύ κοινό (Bootle, 2012, p 90)

Έτσι λοιπόν για τουλάχιστον έξι μήνες μετά την έξοδο από το κοινό νόμισμα, η οικονομία θα λειτουργεί χωρίς επίσημο νόμισμα. Όλες οι τιμές, οι συμβάσεις, τα περιουσιακά στοιχεία και οι υποχρεώσεις που διέπονται από το ελληνικό δίκαιο θα πρέπει να μετατραπούν σε νέο νόμισμα, ενώ θα χρειαστεί μια παρατεταμένη διακοπή λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στις συνθήκες αυτές δεν είναι απίθανη η εξάπλωση της ανταλλακτικής οικονομίας (barter trading)

Με την έκδοση του νέου νομίσματος, η συναλλαγματική ισοτιμία θα υποτιμηθεί δραστικά κατά τουλάχιστον 50%. Στο πιο θετικό σενάριο και με την προϋπόθεση ότι η συναλλαγματική ισοτιμία μετά την αρχική δραστική υποτίμηση θα μπορούσε σταδιακά να σταθεροποιηθεί, θα διαμορφωνόταν κοντά στο 30%. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, εάν η πολιτεία δεν καταφέρει να αντιμετωπίσει τις αρχικές αντιδράσεις των αγορών και εφαρμόσει πολιτική νομισματικής χαλάρωσης με αυξητικές πληθωριστικές πιέσεις, η υποτίμηση μπορεί να υπερβεί κατά πολύ το 50%. Σε αυτή την περίπτωση, η επίτευξη ισορροπίας δεν θα ήταν δυνατή για αρκετά χρόνια, με τις επιπτώσεις στο ΑΕΠ να είναι βαθύτερες και αισθητές σε βάθος χρόνου.

5.4 Οι συνέπειες της υποτίμησης

Μετά την έξοδο από την Ευρωζώνη είναι αναπόφευκτο αλλά και απαραίτητο να ακολουθήσει μια εκτεταμένη υποτίμηση προκειμένου η χώρα να προσπαθήσει να επανακτήσει μέρος της χαμένης της ανταγωνιστικότητας. Σε θεωρητικό αλλά και εμπειρικό επίπεδο υπάρχουν διάφορες προτάσεις για το τι θα μπορούσε να κάνει μια κυβέρνηση προκειμένου να περιορίσει τις αρνητικές επιπτώσεις της υποτίμησης. Η θεσμοθέτηση ισχυρών μηχανισμών που θα παρακολουθούν την εξέλιξη της ισοτιμίας και του πληθωρισμού, η πώληση συναλλαγματικών αποθεμάτων προκειμένου να στηριχθεί το νέο νόμισμα, και οι έλεγχοι κεφαλαίων (capital controls) είναι ίσως οι πιο ενδεδειγμένες ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή. Ωστόσο, ακόμη και αν η εφαρμογή αυτών των μέτρων έφερε κάποια αποτελέσματα στο παρελθόν σε αντίστοιχες καταστάσεις (π.χ. ότων η Μεγάλη Βρετανία έφυγε από τον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών το 1992) οι συνθήκες που επικρατούν στην χώρα μας δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αισιοδοξίας για την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής τους εδώ. Σε ότι αφορά δε τα capital controls στον αντίποδα των όποιων θετικών επιπτώσεων μπορούν να έχουν στον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών της υποτίμησης, υπάρχουν φόβοι ότι η παρατεταμένη εφαρμογή τους μπορεί είτε να οδηγήσει στη δημιουργία κρουσμάτων διαφθοράς, είτε να αποτελέσει έντονα ανασταλτικό παράγοντα για πιθανές επενδυτικές ροές στην χώρα.

Με βάση τα παραπάνω είναι απολύτως αναμενόμενο ότι το νέο νόμισμα και η υποτιμημένη του συναλλαγματική ισοτιμία θά έχει μια σειρά από αρνητικές επιπτώσεις στον πληθωρισμό, τις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών την αγοραστική δύναμη και τις περιουσίες των πολιτών, στις τράπεζες και φυσικά στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας

5.4.1 Πληθωρισμός

Η υποτίμηση θα οδηγήσει άμεσα σε υψηλό πληθωρισμό καθώς οι τιμές των εισαγόμενων και των εμπορεύσιμων αγαθών θα αυξηθούν απότομα. Στο πιο αισιόδοξο σενάριο ο πληθωρισμός ενδέχεται να φτάσει τουλάχιστο στο 10%. Ωστόσο σταδιακά η έντονα αυξητική επίδραση της υποτίμησης στον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ), μέσω των εισαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών και την πίεση για μερική τουλάχιστον αναπροσαρμογή των ονομαστικών μισθών, η οποία νομισματική χαλάρωση μπορεί να οδηγήσει σε σπирάλ πληθωρισμού και υποτίμησης με σχεδόν σίγουρο αποτέλεσμα τον υπερπληθωρισμό. Σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα ήταν παράλογο να περιμένει κανείς ο πληθωρισμός να ξεπεράσει το 30-35%. Προκειμένου να αμβλυνθούν οι πληθωριστικές πιέσεις στην περίπτωση του GREXIT, θα ήταν ωφέλιμο να αντιμετωπιστούν όλες εκείνες οι στρεβλώσεις και οι περιορισμοί που εμποδίζουν την αγορά να λειτουργήσει με όρους υγιούς ανταγωνισμού. Με τον τρόπο αυτό ενδεχομένως περιορίζοταν οι περιπτώσεις ανεξέλεγκτων αυξήσεων σε μια σειρά από αγαθά

5.4.2 Οικονομική δραστηριότητα, ανεργία, αγοραστική δύναμη και οικονομική κατάσταση νοικοκυριών (μισθοί- καταθέσεις- συντάξεις)

Με την έξοδο από το ευρώ η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας θα είναι δραματική ενώ οι απώλειες της αγοραστικής δύναμης δεν αναμένεται να αντιστραφούν γρήγορα. Κατά τους πρώτους 18 μήνες μετά την έξοδο η κατάρρευση της εγχώριας ζήτησης ενδέχεται να ξεπεράσει το 25% και η σωρευτική μείωση του πραγματικού ΑΕΠ θα υπερβεί το 15%. Λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες προβλέψεις διεθνών οργανισμών δεν αποκλείεται οι επιπτώσεις να είναι σημαντικά βαρύτερες. Για να γίνει όμως αντιληπτό το δραματικό μέγεθος της συνολικής μείωσης του πραγματικού ΑΕΠ, αξίζει να σημειωθεί ότι η ελληνική οικονομία συρρικνώθηκε κατά τα τελευταία έξι έτη κατά 25%, που σημαίνει ότι σωρευτικά η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας θα φτάσει στο 50% των μεγεθών προ κρίσης. Στη συνέχεια και υπό την προϋπόθεση βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και της αύξησης των εξαγωγών, το ΑΕΠ θα μπορούσε να αρχίσει να αναπτύσσεται και πάλι. Ωστόσο, όπως θα δούμε και παρακάτω με δεδομένες τις δομικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και της περιορισμένης εξαγωγικής της βάσης, αφενός μεν οι προσδοκίες για το μέγεθος της ενίσχυσης των εξαγωγών και της ανταγωνιστικότητας εξαιτίας της υποτίμησης δεν θα πρέπει να είναι υπερβολικά αισιόδοξες και αφετέρου δε, είναι εξαιρετικά αβέβαιο αν η βελτίωση αυτή θα μπορούσε να διατηρηθεί μέσο-μακροπρόθεσμα.

Η συνεπακόλουθη επίδραση στην ανεργία θα είναι δραματική, ανεβάζοντας το εκτιμώμενο ποσοστό ανεργίας στο 32-35% αριθμό που αναλογεί στο 1/3 περίπου του εργατικού δυναμικού. Οι κοινωνικές ομάδες που θα πληγούν περισσότερο θα είναι οι πιο ευάλωτες και συγκεκριμένα οι νέοι, οι λιγότερο εξειδικευμένοι εργαζόμενοι και οι γυναίκες

Η μετατροπή στο νέο υποτιμημένο νόμισμα των τραπεζικών καταθέσεων θα συνεπάγεται μεγάλη απώλεια στην ισχύ και την αγοραστική τους δύναμη σε σχέση με το παρελθόν. Τα χρήματα αυτά θα έχουν ελάχιστη αξία στο εξωτερικό όποτε και δεν θα μπορούν να υποστηρίξουν τους πολίτες σε επίπεδο ανάλογο με την περίοδο που η χώρα συμμετείχε στην ΟΝΕ. Αντίθετα όσοι έλληνες πολίτες έχουν καταθέσεις σε

τράπεζες του εξωτερικού θα εξακολουθούν να απολαμβάνουν για τις αποταμιεύσεις τους την ισχύ και την αξία του νομίσματος της Ευρωζώνης, γεγονός που τους φέρνει σε ιδιαίτερα πλεονεκτική θέση και τους τοποθετεί σε ανώτερα εισοδηματικά επίπεδα σε σχέση με εκείνους που κράτησαν τα χρήματα τους στις ελληνικές τράπεζες.

Αντίστοιχη θα είναι η εικόνα και για τους μισθούς.

Ακόμα και αν δεν υπάρξουν «μειώσεις» και η ονομαστική αξία των μισθολογικών απολαβών παραμείνει η ίδια, η πραγματική τους αξία θα είναι πολύ χαμηλότερη, οδηγώντας σε μεγάλη συμπίεση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος ειδικά για τα νοικοκυριά με σταθερά εισοδήματα. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι σκληρότερα πλήττονται τα χαμηλά και μεσαία εισοδήματα με άμεσο αντίκτυπο στην αύξηση της φτώχειας και την διεύρυνση των ανισοτήτων. Στην Αργεντινή το 2001, υπήρξε δραματική αύξηση της φτώχειας, ενώ βάσει στοιχείων προκύπτει ότι μέχρι το 2002, το ποσοστό του πληθυσμού που ζούσε κάτω από το όριο της φτώχειας έφτασε το 53%.

Το μέγεθος της πραγματικής απώλειας στις απολαβές των εργαζομένων θα εξαρτηθεί φυσικά και από το μέγεθος της υποτίμησης αλλά και από την γενικότερη κατάσταση αναταραχής στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με εκτιμήσεις υπολογίζεται πως για την πρώτη διέττα μετά την έξοδο από το ευρώ οι μισθοί θα έχουν μια πραγματική απώλεια της τάξης του 10-20%.

Αν τα ασφαλιστικά ταμεία είχαν επενδύσει σε ευρώ στο εξωτερικό τότε ενδεχομένως η έξοδος από το κοινό νόμισμα πολλαπλασίαζε την περιουσία τους. Με δεδομένο όπως ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει αλλά αντίθετα η χορήγηση των συντάξεων χρηματοδοτείται από τις ασφαλιστικές εισφορές και τον κρατικό προϋπολογισμό, είναι πολύ πιθανόν η καταβολή τους να καταστεί προβληματική και φυσικά να υπάρξουν οι ανάλογες απώλειες στην πραγματική τους αξία όπως και στους μισθούς.

Στο κομμάτι της ακίνητης περιουσίας τα πράγματα είναι λίγο πιο περίπλοκα με την πιθανότερη εξέλιξη να είναι και εδώ η μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων αμέσως μετά την έξοδο από το ευρώ. Ωστόσο το ενδεχόμενο λόγω του υποτιμημένου νομίσματος να υπάρξει μεγάλη ζήτηση από το εξωτερικό για ελληνικά περιουσιακά στοιχεία, υπό την προϋπόθεση φυσικά και μιας λογικής φορολογικής αντιμετώπισης, ενδεχομένως συγκρατήσει τις απώλειες σε επίπεδα χαμηλότερα από εκείνα των μισθολογικών απολαβών και των καταθέσεων. Η μέχρι τώρα εμπειρία πάντως από την «εσωτερική υποτίμηση» και την ύφεση που γνωρίζει η οικονομία εντός της Ευρωζώνης δείχνει ότι και η αξία των περιουσιακών στοιχείων θα έχει μεγάλες απώλειες.

Η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και η υποτίμηση που συνεπάγεται η έξοδος από την Ευρωζώνη, θα έχει ως συνέπεια τα ελληνικά νοικοκυριά να γνωρίσουν μεγάλη μείωση στην πραγματική αξία των εισοδημάτων και των διαθέσιμων πόρων τους, είτε αυτοί προέρχονται από την μισθωτή εργασία και την επιχειρηματικότητα.

5.4.3 Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών

Οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών θα καταρρεύσουν ως αποτέλεσμα της δραματικής αύξησης του κόστους μετά την υποτίμηση. Από τα στοιχεία του Πίνακα

5.1 μπορούμε να αντιληφθούμε την σημασία των εισαγωγών για την ελληνική οικονομία αλλά και τη σχέση τους με τις εξαγωγές ακόμη και μέσα στην περίοδο της κρίσης.

Πίνακας 5.1

Αξία (σε εκ ευρώ) και ετήσιες μεταβολές εισαγωγών, εξαγωγών και εμπορικού ισοζυγίου

Πίνακας 1						
Αξία (σε εκατ. ευρώ) και ετήσιες μεταβολές εισαγωγών, εξαγωγών και εμπορικού ισοζυγίου						
Έτος	Αξία σε εκατομμύρια ευρώ			Ετήσιες μεταβολές		
	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εμπορικό Ισοζύγιο	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εμπορικό Ισοζύγιο
2004	45111,2	13187,4	-31923,8			
2005	46428,5	14890,4	-31538,1	2,9	12,9	-1,2
2006	52824,4	17244,7	-35579,6	13,8	15,8	12,8
2007	60123,3	19392,3	-40731,0	13,8	12,5	14,5
2008	64856,8	21319,3	-43537,6	7,9	9,9	6,9
2009	52096,8	17673,7	-34423,0	-19,7	-17,1	-20,9
2010	50921,4	21140,4	-29781,1	-2,3	19,6	-13,5
2011	48652,3	24300,8	-24351,6	-4,5	14,9	-18,2
2012	49313,7	27587,0	-21726,7	1,4	13,5	-10,8
2013	46862,0	27568,4	-19293,6	-5,0	-0,1	-11,2
2014	47706,7	27177,9	-20528,8	1,8	-1,4	6,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία για το 2012, 2013 και το 2014 είναι προσωρινά).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (τα στοιχεία για το 2012, 2013 και το 2014 είναι προσωρινά)

Η διαφαινόμενη κατάρρευση των εισαγωγών λόγω του GREXIT είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσει σε ελλείψεις για μια σειρά από βασικά αγαθά και προϊόντα. Για τους καταναλωτές και τα νοικοκυριά οι ελλείψεις θα είναι σημαντικές. Για ορισμένα βασικά αγαθά και προϊόντα όπως η βενζίνη και το πετρέλαιο το φυσικό αέριο, τα φάρμακα και άλλα φαρμακευτικά προϊόντα καθώς και ορισμένα προϊόντα διατροφής δε θα ήταν παράλογο να υποθέσουμε ότι θα χρειασθεί εισαγωγή δελτίου. Για μια σειρά από άλλα προϊόντα συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και ένδυσης θα υπάρξουν τεράστιες ελλείψεις στην αγορά.

5.5 Το χρέος και η πρόσβαση στις αγορές

Οι χώρες που έχουν πρωτογεννή πλεονάσματα μπορούν να βασίζονται σε αυτά και να χρηματοδοτούν τη «λειτουργία» τις δαπάνες αλλά και την εξυπηρέτηση του χρέους τους. Κάτι τέτοιο για την Ελλάδα, όχι φυσικά σε επίπεδα που θα μπορούσαν κατά τον οποιονδήποτε τρόπο να καταστήσουν την εξυπηρέτηση του χρέους βιώσιμη, ίσχυε το 2013 όταν η χώρα παρούσασε πρωτογεννές πλεόνασμα κοντά στο 1 δις ευρώ, κατά το πρώτο 4μηνο. Το γεγονός ότι η ύφεση επιδεινώθηκε και επιστρέψαμε στα ελλείμματα καθιστά τη διαχείριση του χρέους και την προοπτική πρόσβασης στις αγορές, κομβικά ζητήματα στην πιθανότητα ένος GREXIT.

Η υπόθεση για το τμήμα του χρέους που θα συνεχίσει να εξυπηρετεί η χώρα μας αποτελεί σημαντική παράμετρο για την διαμόρφωση του συνολικού δημοσιονομικού ελλείμματος, καθώς θα προσδιορίσει το επίπεδο πληρωμών τόκων και χρεολυσίων (οι οποίες πλέον θα είναι σε ξένο νόμισμα) σε συνδυασμό με την ισοτιμία του νέου νομίσματος με το ευρώ. Για τις εκτιμήσεις που γίνονται στην παρούσα μελέτη υποθέτουμε ότι η έξοδος από το ευρώ θα συνοδευτεί με μια αθέτηση του 60% περίπου των δανειακών υποχρεώσεων της χώρας.

5.5.1 Αθέτηση του χρέους

Με δεδομένο ότι το μεγαλύτερο κομμάτι του ελληνικού δημόσιου χρέους είναι σε ευρώ και δεν διέπεται από το ελληνικό δίκαιο η κυβέρνηση δεν θα έχει την δυνατότητα να μετατρέψει το χρέος στο καινούριο νόμισμα έτσι ώστε να καταφέρει να ελέγχει την αύξηση του, ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Κατά συνέπεια η έξοδος από το ευρώ θα καταστήσει αναπόφευκτη την αθέτηση ενός μεγάλου τμήματος του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας καθώς και του χρέους του ελληνικού ιδιωτικού τομέα. Για το χρέος του ιδιωτικού τομέα φυσικά θα υπάρξει και η δυνατότητα διαπραγματεύσεων μεταξύ των πιστωτών και των οφειλετών επιχειρήσεων προκειμένου να οδηγηθούν σε μιας μορφής διευθέτηση.

Χωρίς όμως την αθέτηση σημαντικού μέρους των υποχρεώσεων εξυπηρέτησης χρέους, του δημόσιου, ο συνδυασμός της υποτίμησης και της ύφεσης θα εκτόξευαν το συνολικό δημόσιο χρέος (συμπεριλαμβανομένου του εσωτερικού χρέους) σε επίπεδο άνω του 370% του ΑΕΠ κάτι που θα δημιουργούσε την ανάγκη για ανέφικτα πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών προκειμένου να πληρώνονται τα χρεολύσια του εξωτερικού δημόσιου χρέους.

Κατά συνέπεια η Ελληνική Δημοκρατία, αν δεν κατέληγε σε μια αμοιβαία αποδεκτή με τους δανειστές συμφωνία για μεγάλη μείωση του χρέους, δεν θα είχε άλλη επιλογή από το να αθετήσει ένα σημαντικό μέρος των δανειακών της υποχρεώσεων. Φυσικά μια τέτοια ενέργεια δεν μπορεί παρά να έχει πολύ αρνητικές συνέπειες στη σχέση μας με τους εταίρους αλλά και την διεθνή κοινότητα. Κάτι τέτοιο είναι αυτονόητο αν αναλογιστεί κανείς ότι σύμφωνα με στοιχεία του ΟΔΔΗΧ από τα 312,7 δισ ευρώ που οφείλει η Ελλάδα (174,7% ΑΕΠ) στην ΕΚΤ αντιστοιχούν ομόλογα 19,8 δισ, στις κεντρικές τράπεζες ευρωπαϊκών κυβερνήσεων ομόλογα 7,3 δισ, στο ευρωπαϊκό ταμείο χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (EFSM) 130,9 δισ, στο ΔΝΤ 21,2 δισ και σε κράτη μέλη της ευρωζώνης 52,9 δισ.

Η εξέλιξη αυτή, σήμερα, θα συνεπαγόταν αυτόματη απώλεια της εκταμίευσης των πόρων που απομένουν από το τρέχων πρόγραμμα και την αποστέρηση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος από την υποστήριξη που είχε και έχει από το Ευρωσύστημα.

Ωστόσο εάν η αθέτηση αυτή συνέβαινε την περίοδο πριν από την ένταξη στο μηχανισμό στήριξης, στο πρώτο «Μνημόνιο», υπήρχε σημαντική πιθανότητα οι συνέπειες να ήταν λιγότερο οδυνήρες, αφού και το μέγεθος του χρέους ήταν μικρότερο (273 δισ 115,1% ΑΕΠ) και το μεγαλύτερο κομμάτι του ήταν σε ιδιώτες και ευρωπαϊκές τράπεζες και όχι κυβερνήσεις. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι και πάλι δεν θα υπήρχαν σοβαρές συνέπειες σε ότι αφορά το κύρος και την εικόνα της χώρας αλλά

και την συνέχιση της οικονομικής της υποστήριξης από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε.

Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση όμως, η αδυνάμια μετατροπής του χρέους στο νέο νόμισμα σε συνδυασμό με την σημαντική υποτίμηση, θα διατηρήσει το λόγο του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ πάνω από το 130%. Το υψηλό χρέος (και η ανάγκη εξυπηρέτησης του) θα λειτουργήσει ως περιοριστικός παράγοντας για τη δημοσιονομική πολιτική.

5.6 Η πρόσβαση στις αγορές μετά το GREXIT

Για μια χώρα σαν την Ελλάδα που είχε και φυσικά θα εξαοκολουθήσει και μετά την έξοδο από το κοινό νόμισμα να έχει ελείμματα, η πρόσβαση στις αγορές χρήματος είναι απαραίτητη προκειμένου να μπορεί να χρηματοδοτεί τις δαπάνες της αλλά και τις εισαγωγές της.

Η ιστορία δείχνει ότι μετά από μιας μορφής αθέτηση πληρωμών χρέους, οι χώρες μπορούν να δανείζονται από τις αγορές με πιο ανταγωνιστικούς και συμφερότερους όρους. Κάτι τέτοιο αποτελεί μια λογική αντίδραση των αγορών και μια παραδοχή στο γεγονός ότι η χώρα μετά την αθέτηση ενός μεγάλου κομματιού, θα μπορεί να αποπληρώσει ευκολότερα το χαμηλότερο πλέον χρέος (Bootle 2012,p.40). Κάτι τέτοιο συνέβη μετά από μεγάλες υποτιμήσεις νομισμάτων και συστημικές οικονομικές κρίσεις το 1997 Νοτιοανατολική Ασία και στη Ρωσία το 1998. Ωστόσο για μια χώρα αλλά και για ένα χρέος με τα χαρακτηριστικά της Ελλάδας και του χρέους της, θα ήταν εξαιρετικά επισφαλές να θεωρήσουμε ότι τα πράγματα θα εξελιχθούν όπως σε άλλες χρεωκοπίες στο παρελθόν, κάτι που σημαίνει ότι η πιθανότητα μακροχρόνιου αποκλεισμού της χώρας από τις αγορές χρήματος δεν θα πρέπει να θεωρείται αμελητέα.

Ανάμεσα σε άλλους λόγους αυτό ενδέχεται να συμβεί και διότι η χώρα δεν θα έχει ενδεχομένως τη δυνατότητα να δανειστεί ξανά, σε σύντομο χρονικό διάστημα , από το ΔΝΤ εφόσον αθετήσει μέρους του χρέους της προς αυτό ή και την ΕΚΤ αντίστοιχα. Προβληματική και περιορισμένη στο να διευκολύνει την πρόσβαση στις αγορές θα είναι και μια ενδεχόμενη παρέμβαση της κεντρικής τράπεζας με το να εξαγοράσει ένα κομμάτι του δημόσιου χρέος απευθείας ή εμμέσως. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει εκτεταμένα γιατί δεν θα βοηθούσε στην οικοδόμηση μιας αξιοπιστίας της χώρας στις αγορές και το κυριότερο θα μπορούσε να οδηγήσει στην πλήρη κατάρρευση του νομίσματος με ανυπολόγιστες συνέπειες στο κομμάτι του πληθωρισμού.

5.7 Τράπεζες

Οι ελληνικές τράπεζες βρισκόντουσαν για πολλά χρόνια στο προθάλαμο της χρεωκοπίας και τον Ιούλιο του 2015 μετρούσαν ελάχιστες μέρες ζωής. Η χρεωκοπία αυτή αποφευχθεί εξαιτίας της στήριξης από την ΕΚΤ και τον ΕΛΑ και φυσικά από την συμφωνία που περιελάμβανε τη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησής τους. Στο ενδεχόμενο της εξόδου από την Ευρωζώνη οι τράπεζες θα χρεοκοπήσουν και άμεσα

θα κρατικοποιηθούν. Για να ξανανοιξουν θα πρέπει να συγχωνευθούν και από τις τέσσερις που έχουμε σήμερα να οδηγηθούμε σε ένα σχήμα με δύο. Είναι βέβαιο λοιπόν ότι υπό το καθεστώς του νέου νομίματος η βιωσιμότητα των τραπεζών θα δοκιμαστεί σημαντικά. Κύρια προτεραιότητα μετά την έξοδο θα αποτελέσει η διατήρηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας. Αυτή η ανάγκη σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα για το οικονομικό περιβάλλον θα οδηγήσει σε τεράστια μείωση της παροχής πιστώσεων (credit crunch) Αν στο γεγονός αυτό συνυπολογίσουμε και την απότομη συρρίκνωση των επενδύσεων, στον απόηχο της εξόδου από την ευρωζώνη, μια συρρίκνωση της τάξεως του 30% κατά τα δύο πρώτα χρόνια, αντιλαμβάνεται κανείς την πρωτοφανή ασφυξία ρευστότητας που θα γνωρίσει η πραγματική οικονομία

5.8 Η επίπτωση του GREXIT στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας

Το ισχυρότερο επιχείρημα όσων υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα θα βρεθεί σε καλύτερη μοίρα, από αυτή που βρίσκεται σήμερα υπό τους περιορισμούς των «Μνημονίων», αν βρεθεί εκτός της Ευρωζώνης έχει να κάνει με την αισιοδοξία περί ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας μέσω κυρίως της ενίσχυσης των εξαγωγών.

5.8.1 Τα πλεονεκτήματα από την υποτίμηση για την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας

Όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω η πρώτη κίνηση μετά την έξοδο από την Ευρωζώνη είναι η εισαγωγή του νέου υποτιμημένου νομίματος κάτι που, για ορισμένους θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση των εξαγωγών με την ταυτόχρονη φυσικά ραγδαία μείωση των εισαγωγών. Με τον τρόπο αυτό υποστηρίζουν, όσοι ασπάζονται το επιχείρημα περί ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας μέσω της υποτίμησης, θα αυξηθούν κατακόρυφα οι ροές συναλλάγματος στην χώρα και με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθούν πλεονάσματα που θα βοηθήσουν στην αποπληρωμή του χρέους. Παράλληλα η αυξημένη ζήτηση για εξαγωγές θα οδηγήσει και στην ανάλογη αύξηση της ζήτησης για απασχόληση στον τομέα παραγωγής των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων της χώρας μας, δίνοντας με τον τρόπο αυτό διέξοδο για ένα τμήμα του πληθυσμού, στο πρόβλημα της ανεργίας. Για παράδειγμα η Ελλάδα θα σταματούσε να αγοράζει αγροτικά προϊόντα από το εξωτερικό και οι καταναλωτές θα αναγκάζονταν να στραφούν στους εγχώριους καλλιεργητές των οποίων θα τονωθεί η παραγωγή με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης. Έτσι η Ελλάδα θα μπορούσε να αναπτύξει τον αγροτικό τομέα με την ίδια επιτυχία που το κάνουν άλλες χώρες, π.χ. το Ισραήλ, το οποίο εξάγει τα προϊόντα του σε όλη την Ευρώπη.

Επιπλέον θα ήταν εφικτό να επαναπατριστούν στη χώρα χρήματα που έφυγαν τα τελευταία χρόνια στο εξωτερικό εξαιτίας του γεγονότος ότι μετά το GREXIT όλα θα είναι πολύ φθηνότερα και ενδεχομένως κάποιοι να θέλουν να επενδύσουν πάλι στην πατρίδα τους. Αυτό εκτός των άλλων θα οδηγούσε σε ταχεία αναζωογόνηση τον

κατασκευαστικό κλάδο και θα δημιουργούσε, μέσα σε μια διετία, νέες θέσεις εργασίας.

Για τους ίδιους λόγους υποστηρίζεται ότι μεγάλη αύξηση θα σημειωθεί στον τουριστικό κλάδο αφού το έτσι και αλλιώς ελκυστικό ελληνικό τουριστικό προϊόν θα γίνει περισσότερο ανταγωνιστικό.

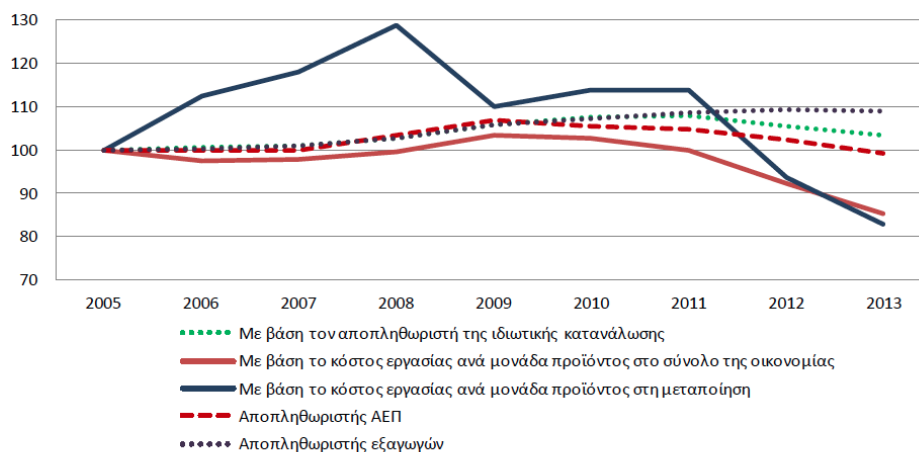
5.8.2 Τα αποτελέσματα της εσωτερικής υποτίμησης στην ανταγωνιστικότητα

Παρά την πίεση που δέχτηκαν οι μισθοί και τη μείωση του κόστους εργασίας αυτό δεν μεταφράστηκε σε οφέλη στις τιμές των εξαγωγών ώστε αυτές να είναι πιο ανταγωνιστικές και να κερδίσουν έτσι μεγαλύτερα μερίδια αγοράς. Το Διάγραμμα 5.1 υποδηλώνει ότι υπάρχουν μια σειρά διαρθρωτικών χαρακτηριστικών που κυριαρχούν στο ελληνικό παραγωγικό σύστημα και είναι αυτά που προσδιορίζουν την διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα και την αδυναμία του παραγωγικού συστήματος να διευρύνει τα μερίδια που κατέχει στην διεθνή αγορά.

Διάγραμμα 5.1

Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία Ελλάδας έναντι των χωρών της ΕΕ 28

Διάγραμμα 1. Πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία Ελλάδος έναντι των χωρών της Ε.Ε.28 (2005=100)

Πηγή: Eurostat

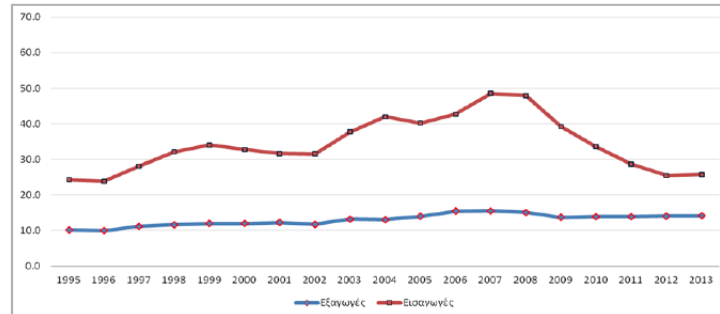
Πηγή: Eurostat

Οι ελληνικές εξαγωγές δε σημείωσαν κάποια αξιόλογη αύξηση στη διάρκεια της κρίσης παρ' όλες τις παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας και την εσωτερική υποτίμηση. Μάλιστα αν δεν υπολογίσουμε την ομάδα των πετρελαιοειδών πλοίων και λοιπών (μη ταξινομημένων προϊόντων), διαμορφώθηκαν το 2013 σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το 2008. Το ίδιο χρονικό διάστημα οι εισαγωγές σημείωσαν σημαντική πτώση (Διάγραμμα 5.2)

Διάγραμμα 5.2

Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών και εξαγωγών εμπορεύσιμων προϊόντων 1995-2013 σε δις ευρώ

Διάγραμμα 3. Διαχρονική εξέλιξη εισαγωγών και εξαγωγών εμπορεύσιμων προϊόντων, 1995-2013, σε δις €, σταθερές τιμές 2010

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΟΟΣΑ

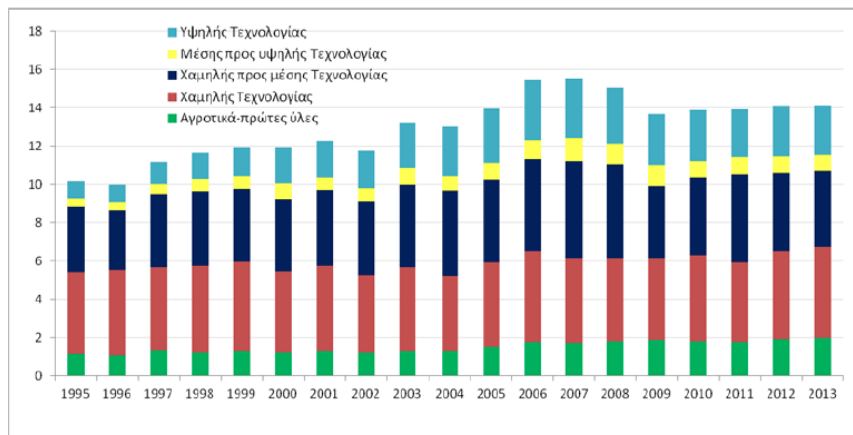
Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΟΟΣΑ

Στην περίοδο της κρίσης και ενώ ελήφθησαν μέτρα μείωσης των μισθών αυξάνεται η συμμετοχή των αγροτικών προϊόντων και των προϊόντων χαμηλής τεχνολογίας στις ελληνικές εξαγωγές, ενώ αντίθετα μειώνεται η συμμετοχή των αγροτικών προϊόντων χαμηλής προς μέσης, μέσης προς υψηλής και υψηλής τεχνολογίας (Διάγραμμα 5.3 και Πίνακας 5.1, β' μέρος)

Διάγραμμα 5.3

Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατά κατηγορία προϊόντων 1995-2013, σε δις ευρώ

Διάγραμμα 4. Διαχρονική εξέλιξη εξαγωγών κατά κατηγορία προϊόντων*, 1995-2013, σε δις €, σταθερές τιμές 2010

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΟΟΣΑ

*: δεν περιλαμβάνονται πλοία και πετρελαιοειδή

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ, χωρίς να περιλαμβάνονται πλοία και πετρελαιοειδή

Πίνακας 5.2
Ποσοστιαία διάρθρωση εξαγωγών με βάση τα προϊόντα και τις περιοχές

Πίνακας 1. Ποσοστιαία διάρθρωση εξαγωγών με βάση τα προϊόντα και τις περιοχές

		ΕΞΑΓΩΓΕΣ						ΕΞΑΓΩΓΕΣ						
		Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΟΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	Υπό-λοιπος κόσμος	Σύνολο	Ζώνη Ευρώ	Λοιπές χώρες Ε.Ε. 27	ΗΠΑ ΙΑΠΟΝΙΑ	ΚΙΝΑ ΡΩΣΙΑ	Υπό-λοιπος κόσμος	Σύνολο	
1	Αγροτικά και πρώτες ύλες	A	51,7	13,9	8,7	1,6	24,1	100,0	12,6	6,9	17,0	5,3	10,8	10,9
		B	50,3	20,9	7,0	3,4	18,3	100,0	14,3	7,9	17,3	11,3	8,0	10,9
		Γ	47,8	22,9	4,0	4,6	20,7	100,0	17,9	10,9	14,5	16,3	9,9	13,5
2	Χαμηλής Τεχνολογίας	A	44,3	20,1	5,4	5,4	24,8	100,0	39,1	35,9	37,9	63,9	40,4	39,5
		B	35,3	24,1	5,2	6,4	29,1	100,0	28,1	25,5	35,8	60,0	35,7	30,6
		Γ	32,4	27,1	3,9	6,7	30,0	100,0	28,5	30,4	33,2	55,9	33,9	31,8
3	Χαμηλής προς μέσης Τεχνολογίας	A	51,9	21,1	5,4	1,1	20,4	100,0	37,7	31,0	31,5	10,5	27,4	32,5
		B	41,1	30,3	4,0	1,5	23,1	100,0	34,5	33,8	28,9	15,1	30,0	32,3
		Γ	36,7	29,4	3,0	2,2	28,7	100,0	30,0	30,7	23,9	16,7	30,2	29,5
4	Μέσης προς υψηλής Τεχνολογίας	A	25,1	26,1	7,1	9,3	32,3	100,0	3,0	6,2	6,7	14,7	7,0	5,3
		B	25,0	35,1	6,1	2,5	31,3	100,0	4,3	8,1	9,2	5,1	8,4	6,7
		Γ	23,8	28,2	8,8	1,1	38,1	100,0	4,3	6,5	15,5	1,8	8,8	6,5
5	Υψηλής Τεχνολογίας	A	28,4	37,4	3,2	1,6	29,4	100,0	7,5	20,0	6,8	5,6	14,4	11,9
		B	37,0	36,7	2,0	1,4	22,8	100,0	18,8	24,7	8,7	8,5	17,9	19,5
		Γ	37,4	32,4	2,6	1,9	25,7	100,0	19,4	21,4	13,0	9,3	17,1	18,7
7	Σύνολο 1-5	A	44,7	22,2	5,6	3,4	24,2	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		B	38,5	28,9	4,4	3,3	24,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
		Γ	36,1	28,3	3,7	3,8	28,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΟΟΣΑ

Συνεπώς με βάση τα παραπάνω βλέπουμε ότι η προσπάθεια εσωτερικής υποτίμησης στην ελληνική οικονομία μέσω της μείωσης του μισθολογικού κόστους δεν είχε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Ενώ διαπιστώνεται μια μικρή επάνοδος των εξαγωγών σε επίπεδα λίγο χαμηλότερα εκείνων της κρίσης, χάνουμε μερίδια από τις παραδοσιακές μας αγορές που οι συναλλαγές γίνονται σε ευρώ και κερδίζουμε (δειλά) μερίδια από νέες αγορές όπως η Κίνα, η Ρωσία, τα Βαλκάνια και η Τουρκία. Με βάση τη διάκριση που αντανακλά τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με τις ομάδες προϊόντων γίνεται αντιληπτό ότι κατά την περίοδο της κρίσης, η μικρή αύξηση των εξαγωγών συνδέεται με ελληνικά προϊόντα που χαρακτηρίζονται από χαμηλή τεχνολογική ένταση. Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί μια ισχυρή ένδειξη ότι το σύστημα παραγωγής στηρίζεται σε αδύναμες τεχνολογικές βάσεις. Μέσα από αυτή την διαπίστωση αναδεικνύεται ένα κρίσιμο ερώτημα με το οποίο θα βρεθεί αντιμέτωπη η χώρα και στην περίπτωση εξόδου από την Ευρωζώνη: τελικά, η ελληνική οικονομία πρέπει να επιδιώκει ως ανταγωνιστικό πλεονέκτημα την φθηνή εργασία και να ελπίζει σε εντυπωσιακά αποτελέσματα από αυτό ή θα πρέπει να στραφεί σε δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και υψηλότερης παραγωγικότητας, ώστε να διασφαλίζει και την διεύρυνση σε δυναμικές αγορές.

5.8.3 Οι κίνδυνοι για την ανταγωνιστικότητα από το νέο νόμισμα

Είδαμε ότι η μέχρι τώρα εκτεταμένη εσωτερική υποτίμηση στην ελληνική οικονομία δεν είχε εντυπωσιακά αποτελέσματα στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Αντίστοιχα εξαιρετικά αμφίβολη θα είναι η αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας

της ελληνικής οικονομίας και μέσω της υποτίμησης του νέου νομίσματος. Όπως είναι γνωστό οι περισσότεροι από τους βασικούς εξαγωγικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας καθώς και σημαντικό τμήμα της παραγωγής προς εγχώρια κατανάλωση βασίζονται σε εισαγόμενες πρώτες ύλες και εισαγωγές ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών αγαθών, τα οποία θα ήταν δύσκολο να προμηθευτούν, στην περίπτωση εξόδου από την Ευρωζώνη, εξαιτίας της υποτίμησης και της περιορισμένης πρόσβασης σε συνάλλαγμα. Κατά συνέπεια, οι ελληνικές επιχειρήσεις θα αναγκάζονταν να περιορίσουν περαιτέρω την παραγωγή τους, αντιμετωπίζοντας προβλήματα επιβίωσης που θα όξυναν τα προβλήματα χρηματοδότησης, οδηγώντας πιθανότατα αδυναμία εξυπηρέτησης των υποχρεώσεων τους αλλά και σε απολύσεις εργαζομένων σε αυτές.

Παράλληλα το ενδεχόμενο εντεινόμενης πίεσης για αποκατάσταση των μισθολογικών απωλειών λόγω εγχώριου πληθωρισμού, ο γνωστός από την περίοδο της δραχμής φαύλος κύκλος μεταξύ αλληπαλλήλων ονομαστικών μισθολογικών αυξήσεων και εντεινόμενων πληθωριστικών πιέσεων, θα οδηγούσε σε ακόμη υψηλότερο πληθωρισμό συγκριτικά με τις αρχικές προβλέψεις, υποσκάπτοντας σταδιακά τα όποια κέρδη ανταγωνιστικότητας θα είχαν προκύψει από την αρχική υποτίμηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταξύ 1975 και 1994 (περίοδος που χαρακτηρίζεται από έντονα υποτιμητική τάση της δραχμής) η δραχμή υποτιμήθηκε έναντι των νομισμάτων των βασικών εμπορικών εταίρων της Ελλάδας κατά 85%, ενώ οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά τρεις μόνο ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ (από 13% σε 16%) παρά την τεράστια ώθηση που παρείχε την ίδια περίοδο στο εμπόριο, η είσοδος και η πλήρης οικονομική ενσωμάτωση της χώρας στην ΕΟΚ και μετέπειτα Ε.Ε.. Βασική αιτία για αυτή την αναιμική απόδοση είναι ότι η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία είχε ανατιμηθεί κατά 12% την ίδια περίοδο, εξαιτίας ενός μέσου ετήσιου πληθωρισμού της τάξης του 17%, που αναιρούσε οποιοδήποτε όφελος της υποτίμησης στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. (Ελληνική Οικονομία, ειδική έκδοση Εθνικής Τραπέζης, Μάιος 2012)

Τέλος, σε ότι αφορά τις συναλλαγές ιδιαίτερα με το εξωτερικό, σημαντικό κόστος στην οικονομική δραστηριότητα θα έχει η αναπροσαρμογή των συμβατικών υποχρεώσεων στο νέο νόμισμα. Η νομική σύγχυση αναφορικά με ποια συμβόλαια υπόκεινται σε μετατροπή και οι μακροχρόνιες δικαστικές διαμάχες που θα προέκυπταν, θα επέτειναν την αβεβαιότητα καθυστερώντας περαιτέρω την εξομάλυνση του οικονομικού περιβάλλοντος.

Ακόμη και ο τουριστικός κλάδος, που θα περίμενε κανείς να είναι ο κατεξοχήν αποδέκτης του οφέλους της υποτίμησης δεν θα απολάμβανε το σύνολο του πλεονεκτήματος κόστους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι λόγω των γεωγραφικών χαρακτηριστικών της χώρας, ο τουριστικός κλάδος είναι εξαιρετικά ευαίσθητος σε παράγοντες που συνδέονται με το μεταφορικό κόστος και τιμές ενέργειας. Επιπλέον είναι εξαιρετικά πιθανόν ισχυρά πλήγματα να δεχθεί το προφίλ του τουριστικού προϊόντος από τις δραματικές συνθήκες που θα επικρατήσουν σε κοινωνικό επίπεδο, όπως η πιθανή αύξηση της εγκληματικότητας, αλλά και την αφερεγγυότητα της χώρας στο εξωτερικό

5.9 Κερδισμένοι και χαμένοι με το GREXIT στην Ελλάδα

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, αλλά και την ιστορική εμπειρία, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι δομικές αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας θα επιδεινώνονταν από μια ενδεχόμενη έξοδο από το ευρώ. Ωστόσο δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, εκτός από τους χαμένους θα υπήρχαν και ορισμένοι που θα επωφελούνταν από την εξέλιξη αυτή. Ίσως βέβαια το σωστό ερώτημα θα ήταν κερδισμένοι και χαμένοι σε σύγκριση με τι, με την κατάσταση έτσι όπως είναι σήμερα ή με την πιθανότητα τον τερματισμού της κρίσης και την Ελλάδα μέσα στην Ευρωζώνη. Μέσα σε αυτό το πρίσμα θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι

Χαμένοι από το GREXIT θα είναι:

- όσοι έχουν καταθέσεις και περιουσιακά στοιχεία σε ευρώ
- εταιρείες, τράπεζες αλλά και ιδιώτες που έχουν χρέη σε ευρώ τα οποία δεν μπορούν να μετατραπούν στο νέο νόμισμα
- εργαζόμενοι σε βιομηχανικούς κλάδους που χρησιμοποιούν υψηλό ποσοστό εισαγόμενων πρώτων υλών και οι οποίοι ενδέχεται να χάσουν την δουλειά τους
- εργαζόμενοι που θα υποστούν μεγάλη μείωση στις πραγματικές αποδοχές και την αγοραστική τους δύναμη εξαιτίας της υποτίμησης και του πληθωρισμού
- συνταξιούχοι και πολίτες που συντηρούνται μέσα από προνομιακά επιδόματα

«Κερδισμένοι» από το GREXIT είναι:

- ▶ έλληνες πολίτες που διακρατούν περιουσιακά στοιχεία σε ευρώ στο εξωτερικό
- ▶ ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις που εμπορεύονται στο εξωτερικά ανταγωνιστικά ελληνικά προϊόντα
- ▶ εργαζόμενοι σε εξαγωγικές επιχειρήσεις

5.10 Ανακεφαλαίωση

Η έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ ξεκίνησε ως μια θεωρητική υπόθεση εργασίας χωρίς πολλές πιθανότητες να γίνει πραγματικότητα και μετεξελίχθηκε σε ένα σενάριο που κατά την διάρκεια της τελευταίας πενταετίας συζητείται έντονα τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. Η έξοδος από το ευρώ θα επηρέαζε καταλυτικά όλους τους κύριους παράγοντες που επιδρούν στην οικονομία της χώρας, ενώ θα είχε και πολλαπλές πολιτικές επιπτώσεις. Τα συσσωρευμένα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας δείχνουν ότι το GREXIT δεν θα ήταν για την Ελλάδα το τέλος της λιτότητας, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, αλλά θα επιβαρύνει περαιτέρω τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις με επιπλέον δυσβάσταχτο κόστος και θα αφήσει τη χώρα οικονομικά, γεωπολιτικά και στρατηγικά απομονωμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Οι επιπτώσεις του GREXIT στην Ευρωζώνη

6.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τις επιπτώσεις που θα έχει για την υπόλοιπη Ευρωζώνη και τις οικονομίες των χωρών που την αποτελούν η έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ. Οι επιπτώσεις αυτές θα είναι πολιτικές και οικονομικές, με τις οικονομικές να αφορούν κυρίως τις τράπεζες αλλά σε βάθος χρόνου και την υπόλοιπη οικονομία των χωρών της ΟΝΕ.

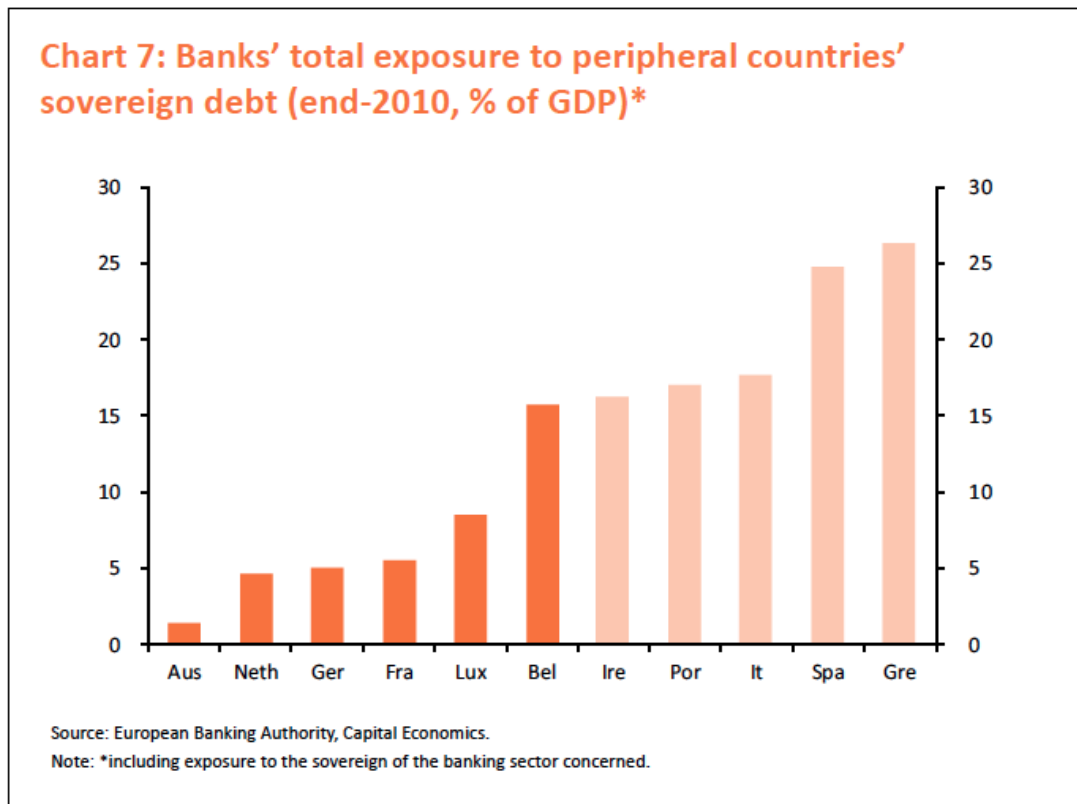
Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι σε ότι αφορά κυρίως τις οικονομικές επιπτώσεις, οι συνέπειες για την Ευρωζώνη και τις χώρες που θα παραμείνουν σε αυτή θα ήταν πολύ πιο οδυνηρές το 2010 παρά σήμερα, αφού τα χρόνια που ακολούθησαν η ΟΝΕ έλαβε μια σειρά από μέτρα προκειμένου να μπορεί να αντιμετωπίσει με μεγαλύτερη ασφάλεια μια πιθανή έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ. Με δεδομένο όμως ότι το 2010 μια πιθανή έξοδος της χώρας μας από την Ευρωζώνη θα πυροδοτούσε φαινόμενα «ντόμινο» που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε έξοδο από το ευρώ και άλλες χώρες από την περιφέρεια της Ευρωζώνης, θα ήταν χρήσιμο να μελετήσουμε τις επιπτώσεις του GREXIT όχι μόνο ως μεμονωμένη περίπτωση αλλά και μέσα από αυτή την οπτική

6.2 Ο αντίκτυπος στις τράπεζες

Το βασικό πρόβλημα, στην περίπτωση ενός GREXIT, θα είναι η έκθεση των τραπεζών σε ελληνικό χρέος και η πιθανή δέσμευση τους σε περιουσιακά στοιχεία στην Ελλάδα. Είναι αυτονόητο ότι η υποτίμηση και η χρεωκοπία που θα ακολουθήσουν την έξοδο από το ευρώ θα μειώσει κατά πολύ την αξία τους, εξέλιξη που θα μπορούσε να οδηγήσει στην κατάρρευση μεγάλων ευρωπαϊκών τραπεζών.

Κάτι τέτοιο θα γινόταν ακόμη πιο πιθανό στην περίπτωση μετάδοσης της κρίσης αφού το 2010 οι τράπεζες των χωρών του πυρήνα της ευρωζώνης είχαν μεγάλη έκθεση σε δημόσιο χρέος όχι μόνο της Ελλάδας αλλά του ευρωπαϊκού νότου στο σύνολο τους. Μάλιστα η έκθεση αυτή ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των τραπεζών των χωρών της περιφέρειας. Όπως βλέπουμε στον Διάγραμμα 6.1 στο τέλος του 2010 γερμανικές και γαλλικές τράπεζες κατείχαν χρέος χωρών της περιφέρειας που αντιστοιχούσε στο 5% του ΑΕΠ

Διάγραμμα 6.1
Έκθεση των τραπεζών σε χρέος των χωρών της περιφέρειας της ΟΝΕ

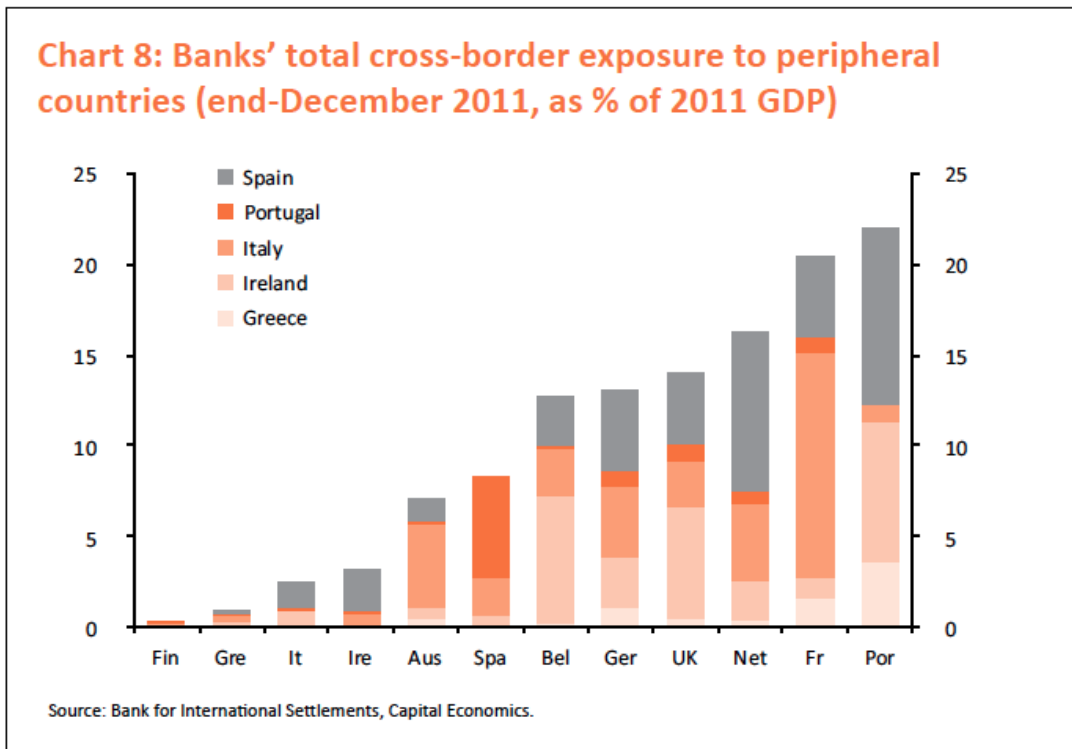

Πηγή: European Banking Authority, Capital Economics

Η εκτίμηση της ζημιάς για τις χώρες της Ευρωζώνης σε μια τέτοια περίπτωση εξαρτάται από το σε τι ποσοστό οι κυβερνήσεις θα απορροφούσαν τη ζημιά των τραπεζών. Αν το σύνολο της ζημιάς των τραπεζών μεταφερόταν στις κυβερνήσεις τότε στη Γερμανία για παράδειγμα θα είχαμε μια αύξηση του δημόσιου χρέους κατά 13% του ΑΕΠ της χώρας (Διάγραμμα 6.2)

Διάγραμμα 6.2

Πηγή: Τράπεζα διεθνών διακανονισμών, Capital Economics

Αυτό όμως είναι ένα ακραίο σενάριο με την πιθανότερη εξέλιξη να είναι οι κυβερνήσεις να χρηματοδοτήσουν τις ζημιές των τραπεζών τους σε ένα ποσοστό 40-50% όπως έγινε και στις ΗΠΑ.

Στον Πίνακα 6.3 βλέπουμε αναλυτικά τις επιπτώσεις που θα είχε η έξοδος από την Ευρωζώνη κάθε μιας από τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου αλλά και όλων μαζί, στις τράπεζες και το χρέος των χωρών του πυρήνα της ΟΝΕ.

Πίνακας 6.3

Επίπτωση της αποχώρησης από το ευρώ των χωρών της περιφέρειας (ξεχωριστά και συνολικά) στις τράπεζες και το χρέος των χωρών του πυρήνα

Table 6: The direct effect of a default and devaluation (% of GDP)

Greece exit: the effect on:	Germany	France	Italy	Spain	Netherlands	Belgium	Austria
Potential losses for banks	0.6	0.5	0.1	0.0	0.2	0.1	0.2
Gov't debt (2012 estimate)	80.0	89.0	124.0	75.8	45.3	97.3	75.8
Impact on the pub. finances*	0.2	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.1
Gov't debt afterwards	80.2	89.2	124.0	75.8	45.4	97.3	75.9
Ireland exit: the effect on:	Germany	France	Italy	Spain	Netherlands	Belgium	Austria
Potential losses for banks	0.3	0.2	0.1	0.1	0.6	2.0	0.1
Gov't debt (2012 estimate)	80.0	89.0	124.0	75.8	45.3	97.3	75.8
Impact on the pub. finances*	0.1	0.1	0.0	0.0	0.2	0.8	0.1
Gov't debt afterwards	80.1	89.1	124.0	75.8	45.5	98.0	75.9
Portugal exit: the effect on:	Germany	France	Italy	Spain	Netherlands	Belgium	Austria
Potential losses for banks	0.4	0.3	0.1	1.4	0.2	0.1	0.1
Gov't debt (2012 estimate)	80.0	89.0	124.0	75.8	45.3	97.3	75.8
Impact on the pub. finances*	0.1	0.1	0.0	0.6	0.1	0.0	0.0
Gov't debt afterwards	80.1	89.1	124.0	76.3	45.4	97.3	75.9
Spain exit: the effect on:	Germany	France	Italy	Spain	Netherlands	Belgium	Austria
Potential losses for banks	1.1	1.0	0.3	–	1.9	0.6	0.3
Gov't debt (2012 estimate)	80.0	89.0	124.0	–	45.3	97.3	75.8
Impact on the pub. finances*	0.4	0.4	0.1	–	0.8	0.2	0.1
Gov't debt afterwards	80.4	89.4	124.1	–	46.1	97.5	75.9
Italy exit: the effect on:	Germany	France	Italy	Spain	Netherlands	Belgium	Austria
Potential losses for banks	1.3	3.6	–	0.6	1.7	1.0	1.8
Gov't debt (2012 estimate)	80.0	89.0	–	75.8	45.3	97.3	75.8
Impact on the pub. finances*	0.5	1.5	–	0.3	0.7	0.4	0.7
Gov't debt afterwards	80.5	90.4	–	76.0	46.0	97.6	76.5
Greece, Ireland, Portugal, Spain and Italy exit: the effect on:	Germany	France	Italy	Spain	Netherlands	Belgium	Austria
Potential losses for banks	3.6	5.6	0.5	2.1	4.6	3.7	2.5
Gov't debt (2012 estimate)	80.0	89.0	124.0	75.8	45.3	97.3	75.8
Impact on the pub. finances*	1.5	2.3	0.2	0.8	1.8	1.5	1.0
Gov't debt afterwards	81.5	91.2	124.2	76.6	47.1	98.7	76.8

Source: Capital Economics, Thomson Datastream. Note: * It is assumed that these governments would cover 40% of direct banking losses via capital injections

Πηγή: Capital Economics , Thomson Datastream, (η παραδοχή είναι ότι οι κυβερνήσεις θα καλύψουν το 40% της ζημιάς από την απώλεια κεφαλαίου των τραπεζών).

Παρατηρούμε πως ακόμη και αν όλες οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου έφευγαν από την Ευρωζώνη η επίδραση στο χρέος της μεγαλύτερης χώρας , της Γερμανίας, θα ήταν η αύξηση του χρέους της κατά 1,5% του ΑΕΠ. Με βάση αυτές τις εκτιμήσεις βλέπουμε πως ακόμη και στο χειρότερο σενάριο επέκτασης της κρίσης, οι συνέπειες δεν θα ήταν αμελητέες αλλά απέχουν αρκετά από το να χαρακτηριστούν καταστροφική. Είναι σημαντικό βέβαια να τονιστεί ότι οι εκτιμήσεις γίνονται μόνο για τις άμεσες

επιπτώσεις. Είναι σίγουρο ότι θα προκύψουν και έμμεσες η ένταση των οποίων θα εξαρτηθεί από το βάθος που θα αποκτήσει η κρίση στις οικονομίες των χωρών του πυρήνα της Ευρωζώνης. Σε μια τέτοια περίπτωση ενδέχεται η μερική ανακεφαλοποίηση των τραπεζών τους, να μην είναι αρκετή και να χρειαστούν πρόσθετες κρατικές εγγυήσεις για να σωθούν οι καταθέσεις ή ακόμα και εθνικοποίηση κάποιων τραπεζών.

6.3 Επιπτώσεις στην αγορά εργασίας χωρών της ONE από το GREXIT

Στην πράξη οι αρνητικές επιπτώσεις της εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη στην αγορά εργασία των χωρών που θα μείνουν στην ONE θα είναι περιορισμένες. Στην Γερμανική οικονομία, που είναι το καταλληλότερο υπόδειγμα για μια τέτοια αξιολόγηση, αυτό θα συμβεί εξαιτίας του ότι οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας και ιδιαίτερα η εξαγωγική δραστηριότητα της Γερμανίας στην χώρα μας, δεν είναι τόσο κρίσιμο μέγεθος ώστε να προκαλέσει μεγάλα προβλήματα. Προφανώς και η αδυναμία ελλήνων καταναλωτών να ανταποκριθούν στην αγορά εισαγόμενων γερμανικών προϊόντων, θα έχει αρνητικό αντίκτυπο στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο κομμάτι αυτό και ίσως προκαλέσει αλλαγές στις αποδοχές ή στο εργασιακό καθεστώς όσων δουλεύουν εκεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι για το 2014 οι γερμανικές εξαγωγές στην Ελλάδα ήταν της τάξεως των 5 δισ ευρώ ποσό που αντιστοιχεί στα επίπεδα του 2001 και ισοδυναμεί μόλις με το 0,43% του συνόλου των γερμανικών εξαγωγών.

Τέλος δεν πρέπει να υποτιμούμε το γεγονός ότι κυβερνήσεις των χωρών που θα μείνουν στην Ευρωζώνη, έχουν πάντα την επιλογή αλλά και την δυνατότητα μετά την αποχώρηση της Ελλάδας να πάρουν πολιτικές πρωτοβουλίες που θα οδηγήσουν σε αύξηση της εγχώριας ζήτησης ως αντιστάθμιση των απωλειών από τις εξαγωγές στην Ελλάδα .

6.4 Οι επιπτώσεις στην ΕΚΤ

Η αποχώρηση της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, θα είχε συνέπειες όχι μόνο για τις τράπεζες και τις υπόλοιπες χώρες της ONE αλλά και για την ΕΚΤ.

Με ένα ενδεχόμενο GREXIT η ΕΚΤ θα έχει μια σημαντική «τρύπα» στους ισολογισμούς της λόγω των ελληνικών ομολόγων επομένως ίσως είναι πιθανόν οι κυβερνήσεις των χωρών της Ευρωζώνης να χρειαστεί ανακεφαλαιοποιήσουν την Κεντρική Τράπεζα.

Ειδικότερα στην περίπτωση του GREXIT απώλειες της ΕΚΤ για το 2012 υπολογίζονται σε πάνω από 140 δισ ευρώ ποσό που αντιστοιχεί σε δάνεια και ελληνικά ομόλογα που έχει στη κατοχή της. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσό αυτό αντιστοιχεί σε ένα ποσοστό 2% του ΑΕΠ των υπόλοιπων χωρών της ONE. Με δεδομένη την αθέτηση ενός μεγάλου τμήματος αυτού του χρέους στην περίπτωση του GREXIT κάτι τέτοιο θα είχε σαν αποτέλεσμα το να χαθούν από το ευρωσύστημα κεφάλαια και αποθεματικά αξίας 85 δισ ευρώ και αυτά χωρίς να υπολογίζεται η χρηματοδότηση μέσω του ELA στην ΤτΕ και από εκεί στις εμπορικές τράπεζες. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει στην περίπτωση αυτή μπορεί να χρειαστεί ανακεφαλαιοποίηση της ΕΚΤ που θα επιβαρύνει τις χώρες της ONE ανάλογα με το

ποσοστό που η καθεμία κατέχει στο κεφάλαιο της τράπεζας, με το μεγαλύτερο βάρος φυσικά να αναλογεί στην Γερμανία.

Και σε αυτή την περίπτωση παρατηρούμε ότι οι φυσικά θα υπάρξουν απώλειες που θα έχουν κόστος για τις χώρες που θα παραμείνουν στην ΟΝΕ, αλλά η κατάσταση είναι διαχειρίσιμη. Επιπλέον δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η κάλυψη των απωλειών της ΕΚΤ είναι περισσότερο ένα τεχνικό παρά ουσιαστικό ζήτημα, αφού η ΕΚΤ μπορεί να καλύψει κάθε απώλεια στο κεφάλαιο της κεφαλαιοποιώντας εκτιμώμενα κέρδη από περιουσιακά της στοιχεία.

Φυσικά και σε αυτή την περίπτωση οι απώλειες θα ήταν πολύ μεγαλύτερες στην περίπτωση μετάδοσης της κρίσης και δημιουργίας φαινομένου «ντόμινο» με διαδοχικές αποχωρήσεις από την Ευρωζώνη χωρών της ευρωπαϊκής περιφέρειας

6.5 Ανακεφαλαίωση

Για την Ευρωζώνη ο κίνδυνος από το GREXIT εντοπίζεται κυρίως στην πιθανότητα μετάδοσης της κρίσης και δημιουργίας φαινομένου «ντόμινο» που θα οδηγούσε εκτός ευρώ και άλλες χώρες από την περιφέρεια της ΟΝΕ. Τα χρόνια που ακολούθησαν την υπογραφή του πρώτου «Μνημονίου», με μια σειρά από πολιτικές πρωτοβουλίες και κινήσεις της ΕΚΤ, η Ευρωζώνη θωρακίστηκε επαρκώς απέναντι σε αυτό το ενδεχόμενο.

Ωστόσο μέσα ένα παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και αστάθεια η αποχώρηση της Ελλάδας από το ευρώ θα ήταν μια εξαιρετικά ριψοκίνδυνη εξέλιξη για την Ευρωζώνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : Συμπερασματικά: Οδυνηρή για την Ελλάδα, ριψοκίνδυνη για την Ευρωζώνη η πιθανότητα του GREXIT

7.1 Εισαγωγή

Μια έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ θα ήταν και σήμερα όπως και το 2010 μια κακή επιλογή κυρίως για την χώρα αλλά και για την υπόλοιπη Ευρωζώνη. Αυτό προκύπτει από την ανάλυση των περισσότερων εκτιμήσεων οικονομολόγων, πολιτικών αναλυτών και ινστιτούτων αλλά και από τη μελέτη της φύσης και της δομής της ελληνικής οικονομίας. Οι κίνδυνοι και οι απειλές μοιάζουν να είναι και μεγαλύτεροι και περισσότεροι σε σχέση με τις ευκαιρίες και τις προοπτικές που θα δημιουργούσε για Ελλάδα και Ευρωζώνη η αποχώρηση της Ελλάδας από την ΟΝΕ.

7.2 Οι απειλές για την Ελλάδα

Όπως είδαμε αναλυτικά παραπάνω το νέο ελληνικό νόμισμα θα υποτιμάτο γρήγορα σε σχέση με το ευρώ σε ένα ποσοστό που σύμφωνα με εκτιμήσεις θα ήταν της τάξης του 50%. Μια τόσο μεγάλη υποτίμηση θα δημιουργούσε, θεωρητικά, τις προϋποθέσεις για αναθέρμανση της οικονομικής δραστηριότητας κάνοντας την Ελλάδα περισσότερο ανταγωνιστική. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας μέσω της υποτίμησης όμως, έχει συγκεκριμένα όρια, εξαιτίας των χαρακτηριστικών και των δομών που κυριαρχούν. Επιπλέον το GREXIT θα αποτελούσε ένα τεράστιο σοκ για την οικονομία βραχυπρόθεσμα με τεράστιες απώλειες εισοδήματος και μεγάλη μείωση της αγοραστικής δύναμης, καταστάσεις που είναι πολύ πιθανόν να αποκτούσαν μεγάλη χρονική διάρκεια. Η εισαγωγή των νέων χαρτονομισμάτων και κερμάτων θα χρειαζόταν αρκετούς μήνες και θα δημιουργούσε πιθανόν χάος. Ταυτόχρονα δεν είναι απολύτως ξεκάθαρο αν μετά την έξοδο από την Ευρωζώνη, η χώρα μας θα έπρεπε να εγκαταλείψει και την ΕΕ, κάτι που θα την απέκοβε από την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά και την οικονομική βοήθεια από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία. Ο πληθωρισμός θα εκτινασσόταν, καθώς οι πολύ υψηλές τιμές των εισαγωγών θα διαχέοταν στην οικονομία και σύμφωνα με αναλύσεις (ΔΝΤ) θα έφθανε ή και θα ξεπερνούσε το 35%. Η αβεβαιότητα που θα δημιουργούσε το GREXIT θα υπονόμειε τόσο την καταναλωτική όσο και την επιχειρηματική εμπιστοσύνη.

Τα μειονεκτήματα αυτά θα έκαναν πολύ απίθανη μια ισχυρή ανάπτυξη, όπως αυτή που είχε για παράδειγμα η Αργεντινή την περασμένη δεκαετία μετά την αποσύνδεση του νομίσματος της από το δολάριο. Το ΔΝΤ έχει εκτιμήσει ότι ένα GREXIT θα προκαλούσε επιπλέον ύφεση 8 ποσοστιαίων μονάδων το 2012. Τεράστιο ζήτημα θα υπήρχε για την οικονομία με τις αβεβαιότητες που θα προέκυπταν αφού η ελληνική κυβέρνηση θα ήταν εγκλωβισμένη σε νομικές επιπλοκές ανάλογες με εκείνες της Αργεντινής, με αποτέλεσμα για ένα κρίσιμο χρονικό διάστημα να μην μπορεί να δανειστεί εύκολα. Ιδιαίτερα για τους κατόχους των αναδιαρθρωμένων το 2012 ελληνικών ομολόγων, τα οποία έχουν εκδοθεί με βάση το αγγλικό δίκαιο, θα ήταν αναπόφευκτές οι μακρές δικαστικές διαμάχες. Αν και η κυβέρνηση θα μπορούσε να μετατρέψει το εσωτερικό χρέος στο νέο νόμισμα δεν θα μπορούσε να κάνει το ίδιο με το εξωτερικό χρέος. Το χρέος αυτό που θα παρέμεινε σε ευρώ, θα αυξανόταν

δραματικά αμέσως, καθώς η ελληνική οικονομία και η φορολογική της βάση θα βασιζόταν στο υποτιμημένο νέο νόμισμα, γεγονός που θα καθιστούσε σχεδόν αναπόφευκτη μια νέα χρεωκοπία.

Σε ότι αφορά την χώρα μας, αυτό είναι το βασικό συμπέρασμα που αφορά την μεγάλη εικόνα. Από εκεί και πέρα κατά την διάρκεια της περιόδου αυτής υπήρξαν φάσεις που η Ελλάδα θα ήταν σε καλύτερη θέση να αντιμετωπίσει μια έξοδο από την ευρωζώνη σε σχέση με άλλες. Για παράδειγμα σύμφωνα με την ΕΕ η Ελλάδα σημείωσε πρωτογενές πλεόνασμα του ΑΕΠ το 2014 ενώ μόλις δύο χρόνια νωρίτερα είχε ακόμα υψηλό έλλειμμα (3,6%). Επίσης το κάποτε πολύ υψηλό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, στην πορεία του χρόνου βελτιώθηκε σημαντικά. Έτσι σε εκείνη την χρονική στιγμή (τέλος 2014- αρχές 2015), ένα GREXIT θα προκαλούσε μικρότερη δημοσιονομική ασφυξία και το ισοζύγιο πληρωμών θα ήταν πιο ευέλικτο στην αύξηση των τιμών των εισαγωγών ενώ θα κέρδιζε από τις μεγαλύτερες εξαγωγές.

Στον αντίποδα αυτών θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι με ένα GREXIT, στην ας πούμε πιο ευνοϊκή για την χώρα μας συγκυρία, η Ελλάδα θα έχανε την προοπτική ανάπτυξης και ευημερίας μέσα στην Ευρωζώνη. Μια αιφνιδιαστική έξοδος θα εμπόδιζε μια διαφανόμενη για το 2014 ανάκαμψη της οικονομίας. Ακόμα και σε σχέση με την μεγαλύτερη δομική αδυναμία της ελληνικής οικονομίας, αυτή του δημόσιου χρέους, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στην πραγματικότητα το μεγαλύτερο μέρος του, οφείλεται σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης και ότι αυτές έχουν προσφέρει μια συγκεκαλυμμένη ελάφρυνση του μέσω μεγαλύτερων περιόδων αποπληρωμής και με εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια. Επίσης οι πληρωμές τόκων για ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού χρέους έχουν επίσης μεταταθεί για μια δεκαετία. Έτσι, είναι ενδεικτικό ότι αν και το ελληνικό χρέος είναι σήμερα πολύ υψηλότερο από ότι πριν από την κρίση, οι πληρωμές για τόκους, είναι σήμερα κοντά στο 4% του ΑΕΠ αντί για 5% το 2008 όταν το χρέος ανερχόταν στο 109% του ΑΕΠ

7.3 Οι κίνδυνοι για την Ευρωζώνη

Σε ότι αφορά την Ευρωζώνη το ισοζύγιο κόστους και οφέλους από ένα πιθανό GREXIT, αν και σε διαφορετική ένταση, θα είναι επίσης δυσμενές. Σίγουρα λιγότερο δυσμενές σήμερα σε σχέση με την περίοδο 2010-2012.

Σε πολιτικό επίπεδο το κέρδος ενός GREXIT για τους δανειστές της Ελλάδας στην ONE, θα ήταν η πειθαρχία. Θα δινόταν ένα ισχυρό μήνυμα προς κάθε κατεύθυνση πως τα μέλη της Ευρωζώνης πρέπει να τηρούν τους κανόνες της. Από την άλλη πλευρά η χρεωκοπία ενός ευρωπαϊκού κράτους θα έθετε, ενδεχομένως υπό αμφισβήτηση την πολιτική σταθερότητα της Ευρώπης.

Σε οικονομικό επίπεδο, όπως τονίσαμε και παραπάνω, ο κίνδυνος δεν προέρχεται τόσο πολύ από την πιθανότητα εξόδου της Ελλάδας από την ONE, αλλά από τον κίνδυνο μετάδοσης της κρίσης και την πιθανότητα η έξοδος αυτή να αποκτήσει χαρακτηριστικά «ντόμινο» και να οδηγήσει και άλλες χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας εκτός ευρώ. Σήμερα ο κίνδυνος μιας ευρύτερης διάσπασης της Ευρωζώνης μετά από μια έξοδο της Ελλάδας είναι μικρότερος λόγω των διαφόρων μηχανισμών άμυνας που έχουν αναπτυχθεί, όπως η σημαντική ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), η απαγκίστρωση των εμπορικών τραπεζών χωρών του πυρήνα της Ευρωζώνης από τοξικά ελληνικά

ομόλογα, το πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης κ.α. Έτσι δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστήριζαν ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί πλέον συστημικό κίνδυνο για την Ευρωζώνη η οποία έχει θωρακιστεί στο φαινόμενο «ντόμινο» που τόσο πολύ ανησυχούσε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στο ξεκίνημα της κρίσης. Χαρακτηριστικό αυτής της αλλαγής είναι και το σημείωμα των αναλυτών της JPMorgan Chase & Co προς τους πελάτες της τον Ιανουάριο του 2015 όπου αναφέρει « Η αναταραχή στις ελληνικές αγορές παραδοσιακά επηρέαζε αρνητικά και άλλες αγορές, τείνουμε ωστόσο να υποβαθμίσουμε τη μεσοπρόθεσμη σημασία της τρέχουσας ελληνικής πολιτικής κρίσης για τα ομόλογα άλλων ευρωπαϊκών χωρών»

Ωστόσο μια έξοδος της Ελλάδας από την ΟΝΕ δεν παύει να αποτελεί ένα σοκ που θα οδηγούσε σε μια μείωση του ΑΕΠ της Ευρωζώνης κατά 1,5% στους πρώτους 18 μήνες, σε μια περίοδο ήδη ασθενικής ανάπτυξης (JP Morgan Chase, 2015).

7.4 Ανακεφαλαίωση

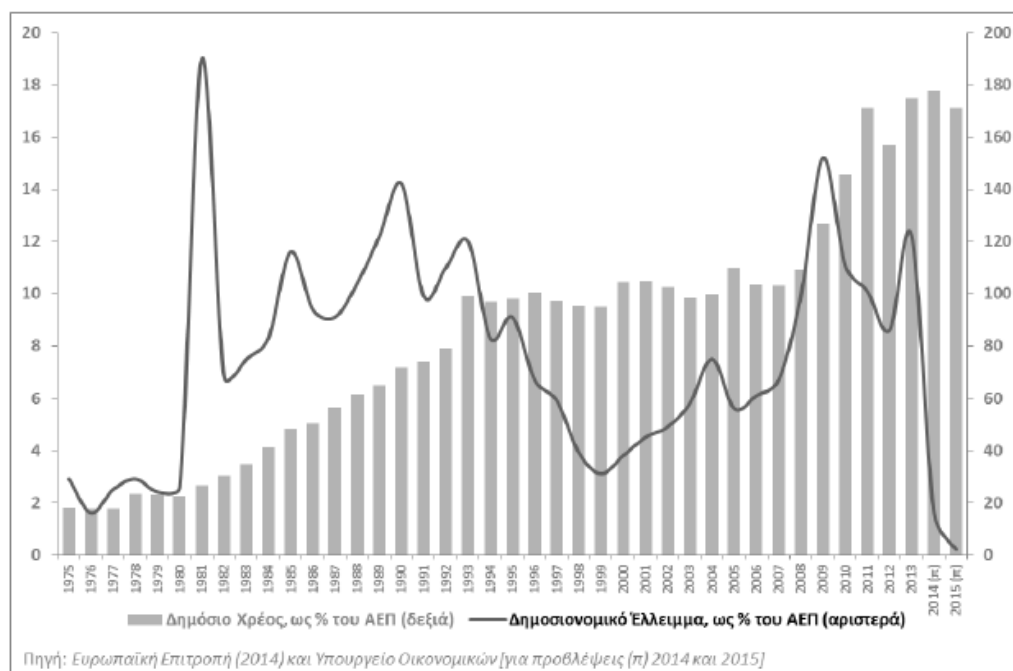
Στην περίπτωση ενός GREXIT θα υπήρχαν για την Ελλάδα εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις που θα είχαν σαν αποτέλεσμα τη σημαντική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών, την δυσκολία πρόσβασης σε βασικά αγαθά και μια παρατεταμένη πολιτική αστάθεια. Οι επιπτώσεις αυτές θα ήταν πολύ πιο δυσμενείς σε ένα σενάριο μιας μη ομαλής μετάβασης στο νέο νόμισμα.

Σε ότι αφορά την Ευρωζώνη, αν και οι συνέπειες θα ήταν σαφώς ηπιότερες και σήμερα σημαντικά μικρότερες αφού η ΟΝΕ έχει λάβει μια σειρά από μέτρα θωράκισης απέναντι στο ενδεχόμενο μετάδοσης της κρίσης, δεν θα ήταν σκόπιμο να υποτιμηθούν εντελώς δεδομένης της αστάθειας που επικρατεί στην παγκόσμια οικονομία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 : Τελικές παρατηρήσεις

- Από την πρώτη δεκαετία της ΟΝΕ, η Ελλάδα αποτέλεσε την οικονομία με το μεγαλύτερο πρόβλημα «δίδυμων ελλειμμάτων» λόγω του στρεβλού αναπτυξιακού υποδείγματος που ακολουθούνταν το οποίο ήταν βασισμένο στην ιδιωτική και δημόσια υπερχρέωση και την κατανάλωση (Pagoulatos & Triantopoulos, 2014)
- Το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007/2008 στις ΗΠΑ και η επέκτασή της στην Ευρώπη, βρήκε την ελληνική οικονομία ευάλωτη. Η συρρίκνωση της ρευστότητας αλλά και του επενδυτικού ενδιαφέροντος, καθιστούσαν δύσκολη τη συνέχιση της χρηματοδότησης του εγχώριου αναπτυξιακού μοντέλου από τις αγορές.
- Οι νέες συνθήκες καθώς και μια σειρά από εγχώριες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις οδήγησαν τελικά στη κρίση του δημόσιου χρέους της Ελλάδας το 2010, καθιστώντας την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διαθνές Νομισματικό Ταμείο σε δανειστή ύστατης καταφυγής για το Ελληνικό κράτος, σηματοδοτώντας την έναρξη της εποχής των «Μνημονίων»
- Η εφαρμογή των «Μνημονίων» και η σκληρή δημοσιονομική προσαρμογή αν και περιορίσε σημαντικά το δημοσιονομικό έλλειμμα, επιδείνωσε σημαντικά κρίσιμα μακροοικονομικά μεγέθη και σε καμιά περίπτωση δεν πέτυχε να καταστήσει βιώσιμο το χρέος, παρά το κούρεμα που πραγματοποιήθηκε με το PSI το 2012 (Διάγραμμα 8.1)

Διάγραμμα 8.1
Δημοσιονομικό έλλειμμα και Δημόσιο Χρέος 1975-2014

Πηγή: Ευρωπαϊκή επιτροπή (2014) και Υπουργείο Οικονομικών (για προβλέψεις (π) 2014 και 2015)

- Η επώδυνη διαδικασία προσαρμογής που προβλέπεται στα διαδοχικά «Μνημόνια» και η απουσία προοπτικής εξόδου από την κρίση άνοιξαν σε Ελλάδα και Ευρώπη τη συζήτηση του GREXIT και διαμόρφωσαν και για τις δύο πλευρές το δίλημμα της εξόδου της χώρας μάς από την Ευρωζώνη. Ένα δίλημμα που από το 2010 μέχρι σήμερα επιστρέφει στην επικαιρότητα, άλλοτε με μεγαλύτερη και άλλοτε με μικρότερη ένταση.
- Η μελέτη τόσο της φύσης της ελληνικής οικονομίας, όσο και περισσότερων αναλύσεων και μελετών που έχουν δημοσιευτεί μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ένα GREXIT, και το 2010 (παρά το ότι η απειλή του θα μπορούσε να αξιοποιηθεί διαπραγματευτικά προκειμένου η χώρα να εξασφαλίσει καλύτερους όρους χρηματοδότησης) αλλά και στη συνέχεια θα ήταν μια ιδιαίτερα αρνητική για την Ελλάδα εξέλιξη, αφού:
  - με την έξοδο από το ευρώ θα είχαμε υποτίμηση του νέου νομίσματος κατά 50% και υποχώρηση της εσωτερικής ζήτησης κατά 25%
  - το ΑΕΠ υπολογίζεται ότι θα υποχωρούσε κατά 15% με 20%
  - θα καταγραφόταν υψηλός πληθωρισμός ενώ η ανεργία θα ήταν 30% τουλάχιστον
  - το κατά κεφαλήν ΑΕΠ υπολογίζεται ότι θα έπεφτε στα 11.000 ευρώ σε σύγκριση με τα 17000 που ήταν το 2014, ενώ η συμπίεση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, κυρίως όσων έχουν σταθερό χαμηλό εισόδημα θα ήταν δραματική
  - ακόμη και με «κούρεμα» 50% του δημόσιου χρέους αυτό θα παρέμενε ως ποσοστό του ΑΕΠ άνω του 130%, κάτι που σημαίνει ότι δεν θα υπήρχε δυνατότητα δημοσιονομικής χαλάρωσης και ως εκ τούτου το νέο νόμισμα δεν θα έφερνε το τέλος της λιτότητας
  - θα υπήρχε μεγάλη αύξηση στις τιμές των εισαγωγών, ενώ για το πρώτο διάστημα θα υπήρχε δελτίο λόγω μη επαρκών εισαγωγών σε μια σειρά σημαντικών αγαθών όπως καύσιμα τρόφιμα, φάρμακα
  - η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας εξαιτίας του υποτιμημένου νομίσματος έχει συγκεκριμένα όρια εξαιτίας του παραγωγικού προτύπου που κυριαρχεί στην χώρα και δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις προσδοκίες που επενδύονται προκειμένου η χώρα να βρει το βηματισμό της εκτός Ευρωζώνης
- Για την Ευρωζώνη μια ενδεχόμενη αποχώρηση της Ελλάδας από αυτή θα συνιστούσε μια σκληρή δοκιμασία, τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Όπως είδαμε ο μεγαλύτερος κίνδυνος δεν προέρχεται τόσο από το GREXIT αυτό καθ' αυτό αλλά από τον κίνδυνο μετάδοσης της κρίσης και την πιθανότητα η έξοδος από το κοινό νόμισμα να λάβει χαρακτηριστικά «ντόμινο»
- Η ΟΝΕ είναι σήμερα πολύ πιο προετοιμασμένη για να αντιμετωπίσει και να απορροφήσει τους κραδασμούς ενός GREXIT από ότι το 2010. Η Ευρωζώνη έχει πλέον και τους μηχανισμούς αλλά και την δυνατότητα να στηρίξει το κοινό νόμισμα απέναντι στις πιέσεις που θα δεχτεί στη περίπτωση εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ

- Ωστόσο και για την Ευρωζώνη η αναταραχή που θα προκαλέσει η απώλεια ενός μέλους της, σε μια περίοδο που εξακολουθούν να δεσπόζουν μεγάλες αβεβαιότητες στην παγκόσμια οικονομία, καθιστούν την επιλογή του GREXIT μια επιλογή υψηλού ρίσκου
- Η χώρα μας εισήλθε στην ΟΝΕ ανέτοιμη και το χειρότερο δεν αξιοποίησε την «χαριστική» είσοδο της προκειμένου να εκσυγχρονισθεί και να βελτιώσει το αναπτυξιακό της υπόδειγμα. Σήμερα όμως, ακόμη και στην περίπτωση μια συντεταγμένης εξόδου από το ευρώ οι αρνητικές επιπτώσεις για την ελληνική κοινωνία και οικονομία θα είναι ιδιαίτερα επώδυνες . Η κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα μας, οφείλεται σε αίτια που έχουν να κάνουν τόσο με το ελληνικό παραγωγικό μοντέλο όσο και με το οικοδόμημα της Ευρωζώνης. Για να ξεπεράσει την κρίση η Ελλάδα πρέπει να αλλάξει με δύσκολες και στοχευμένες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αυτό το στρεβλό μοντέλο και η Ευρωζώνη, κάνοντας και εκείνη την αυτοκριτική της για τις αστοχίες των προγραμμάτων χρηματοδότησης, να δώσει μεγαλύτερη έμφαση σε πολιτικές ανάπτυξης παρά στην δημοσιονομική προσαρμογή και την λιτότητα.
- Τέλος, το πρώην στέλεχος του ΔΝΤ Τζάκ Μπάουμαν είχε πεί ότι *«θεωρητικά μπορείς σχεδόν πάντα να εξυπηρετήσεις ένα χρέος, υπάρχει όμως ένα πολιτικό κοινωνικό ενδεχομένως και ηθικό όριο πέραν του οποίου η πολιτική αυτή παύει να είναι αποδεκτή»* . Το όριο αυτό για την Ελλάδα, έχει ξεπεραστεί και τα σημάδια αυτής της εξέλιξης αφήνουν ισχυρό αποτύπωμα τόσο στο πολιτικό σύστημα όσο και στην καθημερινότητα των πολιτών. Είναι απόλυτη ανάγκη οι Ευρωπαίοι εταίροι και δανειστές μας, να τηρήσουν τη δέσμευση τους και να πάρουν γενναίες αποφάσεις στο ζήτημα της ελάφρυνσης του ελληνικού χρέους προκειμένου αυτό να καταστεί βιώσιμο για να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ουσιαστικής ανάπτυξης της χώρας μέσα στην Ευρωζώνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Γαλανός Γ,(2014), Ηδημοσιονομική θέση της ελληνικής οικονομίας, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Εθνική Τράπεζα, (2012), Ελληνική Οικονομία, ειδική έκδοση Εθνικής Τραπέζης Μάιος 2012, Αθήνα

Ζωγραφάκη Στ- Καστέλλη Ιωαν., (2015), Είναι αλήθεια ότι η μείωση του μισθολογικού κόστους αρκεί για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας; ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, Φεβρουάριος 2015 Νο 1 Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ Αθήνα

Ιγνατίου Μιχ (2014), Τρόικα ο δρόμος προς την καταστροφή, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Κότιος Αγγ- Κουτουλάκης Εμ, (2014), Η οικονομική πολιτική και οι συνέπειες στην πρόσβαση στο διεθνή δανεισμό, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Παπαδημητρίου Πυρ, (2014), Ονομαστική σύγκλιση της Ελλάδας με τα κριτήρια της ΟΝΕ: πορεία χωρίς διαρθρωτικές αλλαγές και με απώλεια ανταγωνιστικότητας, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Ρουκανάς Σ, (2014), Το αναλυτικό πλαίσιο της Σύνθετης Δημοσιονομικής Κρίσης η περίπτωση της Ελλάδας, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Σιδηρόπουλος Μ, (2014), Η ώθηση της οικονομικής πολιτικής στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας του ευρώ, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Σκιντζή Γ, (2014), Εξωστρέφεια και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας:δείκτες διευκόλυνσης εμπορίου, Ελληνική Οικονομία Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών εξελίξεων, Εκδόσεις ΚΕΠΕ, Αθήνα

Σκλιας Π- Ρουκανάς Σ- Μαρής Γ (2012), Η πολιτική των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σχέσεων, Εκδόσεις Παπαζήση 2012, Αθήνα, σελ 191-345

Σκλιάς Π – Μαρής Γ., (2014), Η ένταξη στο Μηχανισμό Στήριξης, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Σκλιάς Π- Μαρής Γ., (2014) , Τα κριτήρια σύγκλισης στην ΟΝΕ και η εικόνα της Ελλάδας: οι δεκαετίες του 1980 και του 1990, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Τσάμπρα Μ- Χατζημιχαηλίδου Π, (2014), Η πορεία «διόγκωσης» της απασχόλησης στον ελληνικό δημόσιο τομέα από την ένταξη στην ΟΝΕ μέχρι το Μνημόνιο Στήριξης, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Τριαντόπουλος Χ,(2015), Είναι αλήθεια ότι τα χρήματα που δανείστηκε η Ελλάδα προορίζονται αποκλειστικά για την αποπληρωμή προηγούμενων χρεών και τη διάσωση των τραπεζών;, ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΣΗ, Μάρτιος 2015 Νο 3, ΕΛΙΑΜΕΠ Αθήνα

Χαζάκης Κ, (2014), Η κρίση της οικονομικής διακυβέρνησης της Ευρωζώνης και οι επιπτώσεις της στη διαχείριση του ελληνικού δημόσιου χρέους, Η Ελληνική πολιτική οικονομία 2000-2010: Από την ΟΝΕ στον Μηχανισμό Στήριξης Επιμέλεια Ρουκανάς Σ- Σκλιάς Π, Εκδόσεις Λιβάνη 2014, Αθήνα

Χαρέμης Αθ, (2014) Επισκόπηση των βασικότερων Οικονομικών εξελίξεων, Ελληνική Οικονομία Μηνιαίο Δελτίο Οικονομικών εξελίξεων, Εκδόσεις ΚΕΠΕ, Αθήνα

Ernst & Young – Oxford Economics ,(2014), Οι επιπτώσεις ενός Grexit στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, Εκδόσεις Ernst & Young – Oxford Economics, Αθήνα 2015

Ξενόγλωσση

Bootle R, (2012) , Leaving the Euro: A practical Guide, Policy Exchange, Clutha House London, pp 6-115

Hans- Geprg Tetersen ,(2013), Can Greece Overcome the Current Crisis and Stay in the Euro Zone? Yes They Can – Provided They Really Will!, University of Potsdam and Tax and Transfer Research Group Berlin

Kotios A, and Roukanas S, 2013, The Greek Crisis and the Crisis in Eurozone's Governance . In: P. Sklias and N Tzifakis eds. Greece's Horizons: Reflecting on the Country's Assets and Capabilities, London, Springer, pp 91-105

Koutsoukis N- Roukanas S, (2014), “COMPLUSORY” ECONOMIC DEFLATION TURNED POLITICAL RISK : EFFECTS OF AUSTERE DECISION –MAKING ON GREECE’S “TRUE” ECONOMY (2008-2015) AND THE EUROZONE OR DEFAULT” DILEMMA

Koutsoukis N- Roukanas S, (2014), The Economies of Balkan and Eastern Europe in the Changed World, The GrExit Paradox , , Procedia Economics and Finance Vol . 9 ,pp. 24-31

Mariolis Th – Katsinos Ap, (2012), Return to devalued drachma and cost-push inflation: A Simple Input – Output Approach to the Greek Case, Modern Economy pp 164-170

Petersen T- Bomer M ,(2013) How Germany Benefits from the euro in Economic terms, Future Social Market Economy, policy Brief 2013/01

Pisani Jean, (2012), Η αφύπνιση των δαιμονίων η κρίση του ευρώ και πως να βγούμε από αυτήν, Εκδόσεις Πολις 2012, Αθήνα

Record N, (2011), Minimising the Finanacial Cost and Maximising the Economic Opportunities , of Euro Exit , Policy Exchange, Clutha House London, pp 129-131

Διαδυκτιακοί Τόποι/ Ιστοσελίδες

European Commission, 2015. Financial assistance to Greece. data available from http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_en.htm , Access date 25 April 2015.

Eurostat, 2015h. GDP per capita in PPS. data available from <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114> , Access date 25 April 2015.

Index of Economic Freedom, 2015. 2015 Index of Economic Freedom, data available from <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year> , Access date 30 April 2015.

Mariolis Th – Katsinos Ap, (2011), Return to devalued drachma and cost-push inflation and international competitiveness, Διαθέσιμο από : <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/35413/> [Πρόσβαση Σεπ 2014]